TITI LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBRI SEX.

ALERE FLAMMAM.

LONDINI

IN ÆDIBUS RICARDI TAYLOR

MDCCCXXXII.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER PRIMUS.

Æneadum genetrix, hominum divômque voluptas,
Alma Venus, cœli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras; per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum; tibi suaveis dædala tellus
Submittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.
Nam simul ac species patefacta est verna diei,
Et reserata viget genitabilis aura Favonî,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi:
Inde feræ pecudes persultant pabula læta,

Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,
Illecebrisque tuis omnis natura animantum
Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis:
Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,
Frundiferasque domos avium, camposque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.
  Quæ quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
Te sociam studeo scribundis versibus esse,
Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
Memmiadæ nostro; quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis, diva, leporem:
Effice ut interea fera mœnera militiaï
Per maria ac terras omneis sopita quiescant.
Nam tu sola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis, quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris;
Atque ita suspiciens tereti cervice reposta
Pascit amore avidos inhians in te, dea, visus;
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas

Funde, petens placidam Romanis, incluta, pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo; neque Memmî clara propago
Talibus in rebus communi deesse saluti.
Quod superest, vacuas aureis mihi, Memmiada, et te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem;
Ne mea dona tibi studio disposta fideli,
Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
Nam tibi de summa cœli ratione, deûmque,
Disserere incipiam, et rerum primordia pandam;
Unde omneis natura creet res, auctet, alatque;
Quove eadem rursum natura perempta resolvat:
Quæ nos materiem, et genitalia corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, et semina rerum
Appellare suëmus, et hæc eadem usurpare
Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.

Omnis enim per se divôm natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Humana ante oculos fœde quom vita jaceret
In terris oppressa gravi sub relligione,
Quæ caput a cœli regionibus ostendebat,
Horribili super adspectu mortalibus instans;

Primum Graius homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra:
Quem nec fama deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit cœlum, sed eo magis acrem
Virtutem irritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
Processit longe flammantia mœnia mundi;
Atque omne immensum peragravit mente animoque:
Unde refert nobis victor, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare relligio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria cœlo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endogredi sceleris: quod contra, sæpius illa
Relligio peperit scelerosa atque impia facta:
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianassaï turpârunt sanguine fœde
Ductores Danaûm, delecti, prima virorum.
Quoi simul infula virgineos circumdata comptus
Ex utraque pari malarum parte profusa est,
Et mœstum simul ante aras adstare parentem
Sensit, et hunc propter ferrum celare ministros,
Adspectuque suo lacrymas effundere civeis,

Muta metu terram genibus submissa petebat:
Nec miseræ prodesse in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donârat nomine regem:
Nam sublata virûm manibus tremebundaque ad aras
Deducta est, non ut, solenni more sacrorum
Perfecto, posset claro comitari hymenæo,
Sed casta inceste nubendi tempore in ipso
Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
Exitus ut classi felix faustusque daretur.
Tantum relligio potuit suadere malorum.

Tutemet a nobis jam quovis tempore vatum
Terriloquis victus dictis desciscere quæres?
Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
Fortunasque tuas omneis turbare timore?
Et merito: nam si certam finem esse viderent
Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obsistere vatum:
Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas,
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim, quæ sit natura animaï,
Nata sit, an, contra, nascentibus insinuetur,
Et simul intereat nobiscum morte dirempta,
An tenebras Orci visat, vastasque lacunas,
An pecudes alias divinitus insinuet se;
Ennius ut noster cecinit, qui primus amœno

Detulit ex Helicone perenni frunde coronam,
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret.
Etsi præterea tamen esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus, edens,
Quo neque permanent animæ neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris;
Unde sibi exortam semper-florentis Homeri
Commemorat speciem, lacrumas effundere salsas
Cœpisse, et rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene, cum, superis de rebus habenda
Nobis est ratio, solis lunæque meatus
Qua fiant ratione, et qua vi quæque genantur
In terris; tum, cum primis, ratione sagaci
Unde anima atque animi constet natura, videndum;
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo adfectis, somnoque sepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.

Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta
Difficile inlustrare Latinis versibus esse,
(Multa novis verbis præsertim quom sit agendum)
Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem:
Sed tua me virtus tamen, et sperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis efferre laborem
Suadet, et inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem dictis quibus, et quo carmine demum

Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet;
NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS UNQUAM.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
Quod multa in terris fieri cœloque tuentur,
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus nil posse creari
De nihilo, tum, quod sequimur, jam rectius inde
Perspiciemus, ut unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant opera sine divôm.
Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset; nil semine egeret:
E mare primum homines, e terra posset oriri
Squammigerum genus et volucres; erumpere cœlo
Armenta atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta, ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora quoique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur,

Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque et corpora prima:
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
Viteis auctumno fundi sudante videmus:
Si non, certa suo quia tempore semina rerum
Cum confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
Dum tempestates adsunt, et vivida tellus
Tuto res teneras effert in luminis oras?
Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porro augendis rebus spatio foret usus
Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis;
E terraque exorta repente arbusta salirent.
Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
Paullatim crescunt (ut par est) semine certo,
Crescendoque genus servant; ut noscere possis
Quæque sua de materia grandescere, alique.

Huc accedit uti sine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus submittere tellus;
Nec porro secreta cibo natura animantum
Propagare genus possit, vitamque tueri:

Ut potius multis communia corpora rebus
Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
Quam sine principiis ullam rem existere posse.
  Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, et magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere sæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa est
Gignundis, e qua constat quid possit oriri?
NIL igitur fieri de NILO posse fatendum est:
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras possint proferrier auras.
  Postremo quoniam incultis præstare videmus
Culta loca, et manibus melioreis reddere fœtus;
Esse videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus.
Quod si nulla forent, nostro sine quæque labore
Sponte sua multo fieri meliora videres.
  Huc accedit, uti quidque in sua corpora rursum
Dissolvat natura, neque ad nihilum interimat res.
  Nam, si quid mortale e cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nulla vi foret usus enim, quæ partibus ejus
Discidium parere, et nexus exsolvere posset.
Quod nunc, æterno quia constant semine quæque,

Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissolvatque,
Nullius exitium patitur natura videri.

Præterea, quæcunque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus? aut redductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare ingenui fontes, externaque longe
Flumina suppeditant? unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse, anteacta diesque.
Quod, si in eo spatio, atque anteacta ætate fuere,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta,
Immortali sunt natura prædita certe.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.

Denique res omneis eadem vis causaque volgo
Conficeret, nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus aut magis endopedite;
Tactus enim lethi satis esset causa profecto:
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est,
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta.

Haud igitur redit ad nihilum res ulla, sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiaï.
  Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
In gremium matris Terraï præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus; crescunt ipsæ, fœtuque gravantur:
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
Frundiferasque novis avibus canere undique sylvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt; et candens lacteus humor
Uberibus manat distentis; hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
Quando alid ex alio reficit natura, nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena.
  Nunc age, res quoniam docui non posse creari
De nihilo, neque item genitas ad nil revocari;
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est
Confiteare esse in rebus, nec posse videri.
  Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, et nubila differt;
Interdum rapido percurrens turbine campos

Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Silvifragis vexat flabris : ita perfurit acri
Cum fremitu, sævitque minaci murmure coortus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquaï,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota ;
Nec validi possunt pontes venientis aquaï
Vim subitam tolerare : ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem ; volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri :
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris ; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotanti turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt venti corpora cæca :
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
  Tum porro varios rerum sentimus odores,
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquam ;

Nec calidos æstus tuimur, nec frigora quimus
Usurpare oculis, nec voces cernere suemus;
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est
Natura: quoniam sensus impellere possunt.
Tangere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res.
 Denique, fluctifrago suspensæ in littore vestes
Uvescunt, eædem dispansæ in sole serescunt;
At neque, quo pacto persederit humor aquaï
Visu est, nec rursum quo pacto fugerit æstu;
In parvas igitur parteis dispergitur humor,
Quas oculi nulla possunt ratione videre.
 Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
Annulus in digito subtertenuatur habendo:
Stillicidî casus lapidem cavat: uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis:
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conspicimus: tum portas propter ahena
Signa manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu, præterque meantum:
Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus;
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præclusit speciem natura videndi.
 Postremo, quæcunque dies naturaque rebus
Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
Nulla potest oculorum acies contenta tueri;
Nec porro quæcunque ævo macieque senescunt:

Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.

Nec tamen undique corporea stipata tenentur
Omnia natura, namque est in rebus INANE:
Quod tibi cognôsse in multis erit utile rebus;
Nec sinet errantem dubitare, et quærere semper
De summa rerum, et nostris diffidere dictis:
Quapropter locus est intactus, Inane, vacansque.

Quod si non esset, nulla ratione moveri
Res possent; namque officium, quod corporis extat,
Officere, atque obstare, id in omni tempore adesset
Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, sublimaque cœli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset Inane,
Non tam sollicito motu privata carerent;
Quam genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique materies quoniam stipata quiêsset.

Præterea, quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat aquarum
Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis:
Dissupat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, et fœtus in tempore fundunt,

Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter septa meant voces, et clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint, qua possent corpora quæque
Transire, haud ulla fieri ratione videres.

Denique, cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, si tantundem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantundem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum:
Contra autem natura manet sine pondere Inanis.
Ergo quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat Inanis:
At contra gravius plus in se corporis esse
Dedicat, et multo vacui minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus quod Inane vocamus.

Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor:
Cedere squammigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum, quamvis sint omnia plena:
Scilicet id falsa totum ratione receptum est.

Nam quo squammigeri poterunt procedere tandem,
Ni spatium dederint latices? concedere porro
Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
Aut igitur motu privandum est corpora quæque,
Aut esse admistum dicendum est rebus Inane,
Unde initium primum capiat res quæque movendi.

Postremo duo de concurso corpora lata
Si cita dissiliant, nempe aër omne necesse est,
Inter corpora quod fuvat, possidat Inane.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium: nam primum quemque necesse est
Occupet ille locum, deinde omnia possidantur.

Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat; nam vacuum tum fit, quod non fuit ante,
Et repletur item vacuum quod constitit ante;
Nec tali ratione potest denserier aër,
Nec, si jam posset, sine Inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, et parteis conducere in unum:
Quapropter, quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus Inane tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis conradere nostris;
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute:

Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
Naribus inveniunt intectas frunde quietes,
Cum semel institerunt vestigia certa viai:
Sic alid ex alio per te tute ipse videre
Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
Insinuare omneis, et verum protrahere inde.
Quod si pigraris, paullumve abscesseris ab re,
Hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
Usque adeo largos haustus, e fontibus amneis,
Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
Serpat, et in nobis vitaï claustra resolvat,
Quam tibi de quavis una re versibus omnis
Argumentorum sit copia missa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis, ut est, igitur, per se, natura, duabus
Consistit rebus; nam corpora sunt, et inane;
Hæc in quo sita sunt, et qua diversa moventur:
Corpus enim per se communis dedicat esse
Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quidquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
Esse, neque omnino quaquam diversa meare;
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.

Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
Corpore sejunctum, secretumque esse ab inani:
Quod quasi tertia sit numero natura reperta.
Nam quodcunque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
Quoi si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per se transire meantem,
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
Præterea, per se quodcunque erit, aut faciet quid,
Aut aliis fungi debebit agentibus ipsum,
Aut erit, ut possint in eo res esse, gerique:
At facere et fungi sine corpore nulla potest res;
Nec præbere locum porro, nisi inane vacansque:
Ergo præter inane, et corpora, tertia per se
Nulla potest rerum in numero natura relinqui;
Nec quæ sub sensus cadat ullo tempore nostros,
Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.
Nam quæcunque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies; aut horum eventa videbis.
Conjunctum est id, quod nunquam sine perniciali
Discidio potis est sejungi, seque gregari;
Pondus uti saxis, calor ignibus, liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,

Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque,
Hæc soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
Tum quæ res instet, quid porro deinde sequatur:
Nec per se quemquam tempus sentire fatendum est
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
Trojugenas genteis quum dicunt esse, videndum est,
Ne forte hæc per se cogant nos esse fateri;
Quando ea sæcla hominum, quorum hæc eventa fuere,
Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
Eventum dici poterit, quodcunque erit actum.
Denique, materies si rerum nulla fuisset,
Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur;
Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
Clara accendisset sævi certamina belli:
Nec clam durateus Trojaï Pergama partu
Inflammasset equus nocturno Grajugenarum:
Perspicere ut possis res gestas funditus omneis
Non ita, uti corpus, per se constare, nec esse,
Nec ratione cluere eadem, qua constat inane;

Sed magis ut merito possis eventa vocare
Corporum, atque loci, res in quo quæque gerantur.
Corpora sunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere ; nam solido vincunt ea corpore demum :
Et si difficile esse videtur credere quidquam
In rebus solido reperiri corpore posse ;
Transit enim fulmen cœli per septa domorum,
Clamor ut, ac voces : ferrum candescit in igne :
Dissiliuntque fero ferventi saxa vapore :
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu :
Tum glacies æris flamma devicta liquescit :
Permanat calor argentum, penetraleque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Sensimus, infuso lympharum rore superne :
Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido atque æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus ;
Unde omnis rerum nunc constet summa creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta est,
Corporum atque loci, res in quo quæque geruntur ;

Esse utramque sibi per se, puramque necesse est:
Nam quacunque vacat spatium, quod inane vocamus,
Corpus ea non est: qua porro cunque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.
  Præterea quoniam genitis in rebus inane est,
Materiam circum solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest nisi materiaï
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.
Materies igitur solido quæ corpore constat
Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur.
  Tum porro si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum, nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent quæcunque tenerent:
Omne, quod est, spatium vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctum est, quoniam nec plenum naviter extat,
Nec porro vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
  Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt; nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.

Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando ;
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur.
Et quam quæque magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.
Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam supera docui nil posse creari
De nihilo, neque quod genitum est ad nil revocari ;
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint ;
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævom
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Usque redacta forent, ævo frangente priore,
Ut nihil ex illis a certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis pervadere florem :
Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici. Quapropter longa diei

Infinita ætas anteacti temporis omnis
Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
Nunquam reliqüo reparari tempore posset:
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet; quoniam refici rem quamque videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti solidissima materiaï
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia quæ fiant, aër, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, et qua vi cunque genantur,
Admistum quoniam semel est in rebus inane.
At contra, si mollia sint primordia rerum,
Unde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt, validasque ostendere vireis.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
Et quid quæque queant per fœdera naturaï,
Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat;
Nec commutatur quidquam, quin omnia constant
Usque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse;

Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. Nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione revicta,
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens;
Nec toties possent generatim sæcla referre
Naturam, motus, victum, moresque parentum.

Tum porro, quoniam extremum quojusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
Et minima constat natura; nec fuit unquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit;
Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, et ima:
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Quæ minimis stipata cohærent partibus arcte;
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia simplicitate:
Unde neque avelli quidquam, neque deminui jam
Concedit natura, reservans semina rebus.

Præterea, nisi erit minimum, parvissima quæque
Corpora constabunt ex partibus infinitis:

Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minimamque, quid escit?
Non erit ut distent: nam, quamvis funditus omnis
Summa sit infinita, tamen, parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse est,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
Et minima constent natura. Quæ quoniam sunt,
Illa quoque esse tibi solida, atque æterna, fatendum.

Denique, ni minimas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuêsset rerum natura creatrix,
Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus aucta,
Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, per quæ res quæque geruntur.

Porro, si nulla est frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse est corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævom.

Quapropter, qui materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt;
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aureis, et lepido quæ sunt fucata sonore.

Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex uno si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum denserier ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet super ignis, haberent:
Acrior ardor enim conductis partibus esset;
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis; nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.
Atque hi si faciant, admistum rebus inane,
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mussant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, et,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï:

Nec rursum cernunt exempto rebus inani,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Ut videas non e stipatis partibus esse.

Quod si forte ulla credunt ratione potesse
Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus;
Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,
Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, et ex nihilo fient quæcunque creantur.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante:
Proinde aliquid superare necesse est incolume olli,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata virescat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
Naturam res, et convertunt corpora sese;
Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam,
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent:
Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
Verum, ut opinor, ita est: sunt quædam corpora, quorum
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,

Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
Naturam; neque sunt igni simulata, neque ullæ
Præterea reii, quæ corpora mittere possit
Sensibus, et nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
Rem veram in numero rerum constare nisi ignem,
Quod facit Hic idem, perdelirum esse videtur.
Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat,
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent;
Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
Credit enim sensus ignem cognoscere vere,
Cætera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
Quo referemus enim? Quid nobis certius ipsis
Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Præterea, quare quisquam magis omnia tollat,
Et velit ardoris naturam linquere solam,
Quam neget esse ignis, summam tamen esse relinquat?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putârunt
Ignem, atque ex igni summam consistere posse;
Et qui principium gignundis aëra rebus
Constituere; aut humorem quicunque putârunt
Fingere res ipsum per se; terramve creare
Omnia, et in rerum naturas vertier omneis;
Magnopere a vero longeque errâsse videntur.

Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori;
Et qui quatuor ex rebus posse omnia rentur,
Ex igni, terra, atque anima procrescere, et imbri:
Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles est;
Insula quem triquetris terrarum gessit in oris;
Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor
Ionium glaucis adspergit virus ab undis;
Angustoque fretu rapidum mare dividit undis
Æoliæ terrarum oras a finibus ejus:
Hîc est vasta Charybdis, et hîc Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursum se conligere iras,
Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis,
Ad cœlumque ferat flammaï fulgura rursum:
Quæ quom magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virûm vi;
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, et mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, et exponunt præclara reperta,
Ut vix humana videatur stirpe creatus.
Hic tamen, et supera quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores,
Quanquam, multa bene ac divinitus invenientes,
Ex adyto tanquam cordis responsa dedere

Sanctius, et multo certa ratione magis, quam
Pythia, quæ tripode ex Phœbi lauroque profatur;
Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
Et graviter magni magno cecidere ibi casu.
Primum, quod motus, exempto rebus inani,
Constituunt, et res molleis rarasque relinquunt,
Aëra, solem, ignem, terras, animalia, frugeis;
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane.
Deinde, quod omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
Nec prorsum in rebus minimum consistere quidquam:
Quom videamus id extremum quojusque cacumen
Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimum consistere rebus.
Huc accedit item, quod jam primordia rerum
Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
Esse, et mortali cum corpore funditus; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
De nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumque quid a vero jam distet, habebas.
Deinde, inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atque imbreis ventosque videmus.
Denique, quatuor ex rebus si cuncta creantur,

Atque in eas rursum res omnia dissolvuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam, tempore ab omni.
Sin ita forte putas ignis, terræque coire
Corpus, et aërias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum;
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata,
Non animans, non exanimo quid corpore, ut arbos:
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aër
Cum terra simul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat ne quid, quod contra pugnet, et obstet,
Quo minus esse queat proprie, quodcunque creatur.
Quin etiam repetunt a cœlo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem se vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,
Humorem primum, post aëra, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cœlo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est,

Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam;
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora constituas; ignem si forte creârint,
Posse eadem, demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, et motu, facere aëris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.

At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aëris e terra res omneis crescere, alique;
Et, nisi tempestas indulget tempore fausto
Imbribus, et tabe nimborum arbusta vacillant,
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem,
Crescere non possint fruges, arbusta, animantes
Scilicet; et nisi nos cibus aridus, et tener humor
Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus exsolvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res;
Nimirum quia multimodis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.

Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, et quali positura contineantur;
Et quos inter se dent motus, accipiantque.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
Constituunt: eadem frugeis, arbusta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commista moventur.
   Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis;
Cum tamen inter se versus ac verba necesse est
Confiteare, et re et sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine solo.
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.
   Nunc et Anaxagoræ scrutemur Ὁμοιομέρειαν,
Quam Graii memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas:
Sed tamen ipsam rem facile est exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Ὁμοιομέρειαν:
Ossa videlicet de pauxillis atque minutis
Ossibus; sic et de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni; sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coëuntibus guttis:
Ex aurique putat micis consistere posse
Aurum; et de terris terram concrescere parvis;
Ignibus ex ignem; humorem ex humoribus esse:
Cætera consimili fingit ratione, putatque.

Nec tamen esse ulla parte Idem in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, supera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt, æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrænat:
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi sub dentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? sanguis? an ossa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
Crescere de nihilo, testor res ante probatas.
Præterea, quoniam cibus auget corpus, alitque;
Scire licet, nobis venas, et sanguen, et ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sine cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, et habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, et omnino venas, parteisque cruoris;
Fiet, uti cibus omnis, et aridus et liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, et nervis, venisque, et sanguine misto.

Præterea, quæcunque e terra corpora crescunt,
Si sunt in terris, terras constare necesse est
Ex alienigenis quæ terris exoriuntur.
Transfer item, totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque,
Ex alienigenis consistant ligna necesse est.
Linquitur hic tenuis latitandi copia quædam;
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omneis
Res putet immistas rebus latitare; sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
Quod tamen a vera longe ratione repulsum est.
Conveniebat enim frugeis quoque sæpe minutas,
Robore quom saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis, aut aliûm nostro quæ corpore aluntur:
Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et laticis dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet et glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, et frugeis frundeisque videri
Dispertita, atque in terris latitare minute:
Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
Quom præfracta forent, igneisque latere minutos.
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:

Verum semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At sæpe in magnis fit montibus, inquis, ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec flammai fulserunt flore coorto:
Scilicet; et non est lignis tamen insitus ignis,
Verum semina sunt ardoris multa, terendo
Quæ quom confluxere, creant incendia sylvis.
Quod si facta foret sylvis abscondita flamma,
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent volgo sylvas, arbusta cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia sæpe
Cum quibus, et quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque;
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis e lignis, quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Quom ligna, atque igneis distincta voce notemus?
Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiaï
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis salsis humectent ora, genasque.

Nunc age, quod superest cognosce, et clarius audi.
Nec me animi fallit quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum ; quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo : juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire : juvatque novos decerpere flores ;
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velârint tempora Musæ.
Primum quod magnis doceo de rebus, et arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo :
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore ;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur :
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Quom dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat :
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,

Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet compta figura.

Sed quoniam docui, solidissima materiaï
Corpora perpetuo volitare invicta per ævom;
Nunc age, summaï quædam sit finis eorum,
Necne sit, evolvamus: item quod inane repertum est,
Seu locus, ac spatium, res in quo quæque gerantur,
Pervideamus utrum finitum funditus Omne
Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.

Omne quod est, igitur, nulla regione viarum
Finitum est: nam qua extremum debebat habere?
Extremum porro nullius posse videtur
Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum est,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus adsistas regionibus ejus,
Usque adeo quem quisque locum possidit, in omneis
Tantundem parteis infinitum Omne relinquit.

Præterea, sic jam finitum constituatur
Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
Ultimus extremas, jaciatque volatile telum,
Id validis utrum contortum viribus ire
Quo fuerit missum mavis, longeque volare,

An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse est,
Quorum utrumque tibi effugium præcludit, et omne
Cogit ut exempta concedas fine patere.
Nam sive est aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minus quo missum est veniat, finique locet se,
Sive foras fertur, non est ea finis profecto.
Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locâris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet uti nusquam possit consistere finis;
Effugiumque fugæ prolatet copia semper.
Præterea, spatium summaï totius omne
Undique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret, jam copia materiaï
Undique ponderibus solidis conflûxet ad imum;
Nec res ulla geri sub cœli tegmine posset;
Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla est: quia nil est funditus imum,
Quo quasi confluere, et sedes ubi ponere possint;
Semper et adsiduo motu res quæque geruntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiaï.

Postremo ante oculos rem res finire videtur;
Aër dissepit colleis, atque aëra monteis;
Terra mare, et contra mare terras terminat omneis:
Omne quidem vero nihil est quod finiat extra.
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus,
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem est, finiri corpore cogit;
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice natura pateat tamen immoderatum,
Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
Nec mortale genus, neque divôm corpora sancta
Exiguum possent horaï sistere tempus:
Nam dispulsa suo de cœtu materiaï
Copia ferretur magnum per inane soluta;
Sive adeo potius nunquam concreta creâsset
Ullam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.

Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se, sua quæque sagaci mente locârunt;

Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis, multis, mutata, per Omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus et cœtus experiundo,
Tandem deveniunt in taleis disposituras,
Qualibus hæc rebus consistit summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Ut semel in motus conjecta est convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, et solis terra vapore
Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
Floreat, et vivant labentes ætheris ignes.
Quod nullo facerent pacto, nisi materiaï
Ex infinito suboriri copia posset,
Unde amissa solent reparari in tempore quoque.
  Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus, sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viaï.
  Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæcunque est conciliata.
Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur:
Interdum resilire tamen coguntur, et una
Principiis rerum spatium tempusque fugaï
Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.

Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse est.
Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiaï.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa;
(Ipsum si quidquam posse in se sistere credis;
Et quæ pondera sunt sub terris omnia sursum
Nitier, in terraque retro requiescere pôsta;
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus:)
Et simili ratione animalia suppa vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte sua possint in cœli templa volare:
Illi quom videant solem, nos sidera noctis
Cernere, et alternis nobiscum tempora cœli
Dividere, et nocteis parileis agitare, diesque.

Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perverse prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibi quidquam hac potius consistere causa,
Quam quavis alia longe regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,

Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur:
Nec quisquam locus est, quo corpora quom venere,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem est, ulli subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque e montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:
At contra tenueis exponunt aëris auras,
Et calidos simul a medio differrier igneis,
Atque ideo totum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cœli cærula pasci,
Quod calor a medio fugiens ibi conligat igneis;
(Quippe etiam vesci e terra mortalia sæcla;
Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
Posse, nisi a terris paullatim cuique cibatum
Terra det) at supra circum tegere omnia cœlum;
Ne volucri ritu flammarum, mœnia mundi
Diffugiant subito magnum per inane soluta,
Et ne cætera consimili ratione sequantur:
Neve ruant cœli tonitralia templa superne,
Terraque se pedibus raptim subducat, et omneis

Inter permistas terræ cœlique ruinas
Corpora solventes, abeant per inane profundum,
Temporis ut puncto nihil exstet relliquiarum,
Desertum præter spatium, et primordia cæca.
Nam quacunque prius de parti corpora cêsse
Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
Hac se turba foras dabit omnis materiaï.

Hæc si pernosces, parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet) nec tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturaï
Pervideas, ita res accendent lumina rebus.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SECUNDUS.

Suave, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa, tua sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum menteis! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque est! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, quom
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demant cunque dolorem,
Delicias quoque uti multas substernere possint,
Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet;
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Quin tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivom, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora curant:
Præsertim quom tempestas adridet, et anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas;
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Jacteris, quam si plebeja in veste cubandum est.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni;

Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum :
Si non forte tuas legiones per loca campi
Fervere cum videas belli simulacra cienteis ;
Fervere cum videas classem, lateque vagari ;
His tibi tum rebus timefactæ relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores ;
Tum vacuum tempus linquunt, curaque solutum.
   Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela ;
Audacterque inter reges rerumque potenteis
Versantur, neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureaï :
Quid dubitas, quin omnis sit hæc rationis potestas,
Omnis quom in tenebris præsertim vita laboret ?
   Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt ; sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necesse est
Non radii solis neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
   Nunc age, quo motu genitalia materiaï
Corpora res varias gignant, genitasque resolvant,
Et qua vi facere id cogantur, quæve sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,

Expediam: tu te dictis præbere memento.
  Nam certe non inter se stipata cohæret
Materies, quoniam minui rem quamque videmus,
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Quom tamen incolumis videatur summa manere,
Propterea quia, quæ decedunt corpora cunque,
Unde abeunt, minuunt; quo venere, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt:
Nec remorantur ibi. Sic rerum summa novatur
Semper, et inter se mortales mutua vivunt;
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum,
Et, quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
  Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus;
Avius a vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam per inane vagantur, cuncta necesse est
Aut gravitate sua ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita superne
Obvia quom flixere, fit, ut diversa repente
Dissiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neque quidquam a tergo ibus obstet.
  Et quo jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiscere totius imum
Nil esse in summa; neque habere ubi corpora prima

Consistant, quoniam spatium sine fine modoque est;
Immensumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus ostendi, et certa ratione probatum est.
Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profundum;
Sed magis adsiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta resultant:
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcunque magis condenso conciliatu
Exiguis intervallis connexa resultant,
Indupedita suis perplexis ipsa figuris;
Hæc validas saxi radices, et fera ferri
Corpora constituunt, et cætera de genere horum
Paucula: quæ porro magnum per inane vagantur,
Et cita dissiliunt longe, longeque recursant
In magnis intervallis; hæc aëra rarum
Sufficiunt nobis, et splendida lumina solis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
Consociare etiam motus potuere recepta:
Quojus, uti memoro, rei simulacrum et imago
Ante oculos semper nobis versatur et instat.
Contemplator enim, quom solis lumina cunque
Inserti fundunt radii per opaca domorum;
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso:

Et velut æterno certamine prœlia pugnasque
Edere turmatim certantia; nec dare pausam,
Conciliis, et discidiis exercita crebris:
Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
Quale sit, in magno jactari semper inani;
Duntaxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, et vestigia notitiaï.
Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
Corpora quæ in solis radiis turbare videntur:
Quod tales turbæ motus quoque materiaï
Significant clandestinos, cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulsa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis:
Scilicet hic a principiis est omnibus error.
Prima moventur enim per se primordia rerum;
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur:
Ipsaque, quæ porro paullo majora, lacessunt.
Sic a principiis adscendit motus, et exit
Paullatim nostros ad sensus, ut moveantur
Illa quoque in solis quæ lumine cernere quimus;
Nec quibus id faciant plagis adparet aperte.
Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiaï
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.

Primum Aurora novo quom spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subito soleat sol ortus tempore tali
Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per inane meat vacuum, quo tardius ire
Cogitur, aërias quasi quom diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata:
Quapropter simul inter se retrahuntur, et extra
Officiuntur, uti cogantur tardius ire.
At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Quom per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipsa suis e partibus unum,
Unum in quem cœpere locum connixa feruntur;
Debent nimirum præcellere mobilitate,
Et multo citius ferri, quam lumina solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec perscrutari primordia singula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
At quidam contra hæc, ignari, materiaï
Naturam non posse deûm sine numine reddi

Tantopere humanis rationibus admoderate,
Tempora mutare annorum, frugesque creare;
Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit dux vitæ dia voluptas,
Ut res per Veneris blanditim sæcla propagent,
Ne genus occidat humanum: quorum omnia causa
Constituisse deos fingunt, sed in omnibus rebus
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta est prædita culpa:
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta;
Nunc id quod superest de motibus expediemus.
Nunc locus est (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare;
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem:
Sursum enim vorsus gignuntur, et augmina sumunt;
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque crescunt,
Pondera, quantum in se est, quom deorsum cuncta ferantur.
Nec quom subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna trabeisque,
Sponte sua facere id, sine vi subigente, putandum est:

Quod genus, e nostro quom missus corpore sanguis
Emicat exsultans alte, spargitque cruorem.
Nonne vides etiam, quanta vi tigna trabeisque
Respuat humor aquæ? nam quam magis ursimus altum
Directa, et magna vi multi pressimus ægre,
Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque:
Nec tamen hæc, quantum est in se, dubitamus, opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
Aëris expressæ sursum succedere; quamquam
Pondera, quantum in se est, deorsum deducere pugnent:
Nocturnasque faces cœli sublime volanteis
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascunque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram stellas, et sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omneis
Ardorem in parteis, et lumine conserit arva;
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
Nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant, cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
Corpora quom deorsum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis incerto tempore ferme,
Incertisque locis spatio se pellere paullum:

Tantum quod momen mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttæ, caderent per inane profundum;
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creâsset.
Quod si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citius rectum per inane feruntur,
Incidere e supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus;
Avius a vera longe ratione recedit.
Nam per aquas quæcunque cadunt, atque aëra rarum,
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse est,
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud possunt æque rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.
At contra nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore inane potest vacuum subsistere reii,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat:
Omnia quapropter debent per inane quietum
Æque ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura gerat res.
Quare etiam atque etiam paullum clinare necesse est
Corpora, nec plus quam minimum, ne fingere motus
Obliquos videamur, et id res vera refutet.

Namque hoc in promptu, manifestumque esse videmus,
Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
Ex supero quom præcipitant, quod cernere possis;
Sed nihil omnino recta regione viaï
Declinare, quis est qui possit cernere, sese?
 Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur;
Libera per terras unde hæc animantibus exstat,
Unde est hæc (inquam) fatis avolsa voluntas,
Per quam progredimur quo ducit quemque voluptas;
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens?
Nam dubio procul his rebus sua quoique voluntas
Principium dat; et hinc motus per membra rigantur.
Nonne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tam desubito, quam mens avet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concita per artus
Omneis, ut studium mentis connexa sequatur:
Ut videas initium motus a corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus, et artus.

Nec simile est, ut quom impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuum est, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, et invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit, tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit,
Quojus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus,
Et projecta refrænatur, retroque residit?

Quare in seminibus quoque idem fateare necesse est,
Esse aliam præter plagas et pondera causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant,
Externa quasi vi; sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis,
Et devicta quasi cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certa, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit unquam materiaï
Copia, nec porro majoribus intervallis:
Nam neque adaugescit quidquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum

Corpora sunt, in eodem anteacta ætate fuere,
Et posthac semper simili ratione ferentur;
Et quæ consuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione; et erunt, et crescent, inque valebunt,
Quantum quoique datum est per fœdera naturaï:
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam neque quo possit genus ullum materiaï
Effugere ex omni, quidquam est, neque rursus, in omne
Unde coorta queat nova vis inrumpere, et omnem
Naturam rerum mutare, et vertere motus.
  Illud in his rebus non est mirabile, quare
Omnia quom rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summa videatur stare quiete,
Præterquam si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim quom, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti;
Et satiati agni ludunt, blandeque coniscant:
Omnia quæ nobis longe confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones quom loca cursu

Camporum complent, belli simulacra cientes;
Et circumvolitant equites, mediosque repente
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cœlum se tollit, totaque circum
Ære renidescit tellus, subterque virûm vi
Excitur pedibus sonitus, clamoreque montes
Icti rejectant voces ad sidera mundi;
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, et in campis consistere fulgur.

Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, et quam longe distantia formis,
Percipe, multigenis quam sint variata figuris:
Non quod multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Nec mirum; nam quom sit eorum copia tanta,
Ut neque finis (uti docui) neque summa sit ulla;
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique adfecta figura.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squammigerûm pecudes, et læta armenta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteisque, lacusque,
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes;
Horum unum quodvis generatim sumere perge,
Invenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,

Nec mater posset prolem; quod posse videmus,
Nec minus atque homines inter se nota cluere.
Nam sæpe ante deûm vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen;
At mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum; completque querelis
Frundiferum nemus adsistens; et crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci:
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis,
Oblectare animum, subitamque avertere curam;
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt alio, curaque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hœdi
Cornigeras nôrunt matres, agnique petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura reposcit,
Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.

Postremo quodvis frumentum, non tamen omne
Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis;
Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis

Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est,
Natura quoniam constant, neque facta manu sunt
Unius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quædam volitare figura.

Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis,
Quare fulmineus multo penetralior ignis,
Quam noster fluat e tedis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem
Subtilem magis e parvis constare figuris;
Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic e lignis ortus, tedaque creatus.

Præterea lumen per cornum transit; at imber
Respuitur: quare? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus aquarum.

Et quamvis subito per colum vina videmus
Perfluere, at contra tardum cunctatur olivom;
Aut quia nimirum majoribus est elementis,
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideo fit uti non tam diducta repente
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.

Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
Jucundo sensu linguæ tractentur in ore;
At contra tetra absinthî natura, ferique
Centaurî fœdo pertorquent ora sapore:

Ut facile agnoscas e lævibus atque rotundis
Esse ea quæ sensus jucunde tangere possunt:
At contra quæ amara atque aspera cunque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri;
Propterеaque solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
  Omnia postremo bona sensibus, et mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
Ne tu forte putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æque
Ac musæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.
  Neu simili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, quom tetra cadavera torrent,
Et quom scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores.
  Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos qui pascere possunt,
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt:
Aut fœda specie tetri, turpesque videntur.
Omnis enim sensus quæ mulcet causa, juvatque,
Haud sine principiali aliquo lævore creata est:
At contra, quæcunque molesta, atque aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta est.
  Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca:

Sed magis angululis paullum prostantibus, et quæ
Titillare magis sensus, quam lædere possunt;
Fæcula jam quo de genere est, inulæque sapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
Tactus enim, tactus (pro divûm numina sancta)
Corporis est sensus, vel quom res extera sese
Insinuat, vel quom lædit quæ in corpore nata est,
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res;
Aut ex offensu quom turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum;
Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æque experiare.
Quapropter longe formas distare necesse est,
Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis alte compacta teneri:
In quo jam genere in primis adamantina saxa,
Prima acie constant, ictus contemnere sueta,
Et validi silices, ac duri robora ferri,
Æraque, quæ claustris restantia vociferantur.

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant:
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque,

Et procursus item in proclive volubilis exstat.
Omnia postremo quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasque, necesse est,
Si minus omnia sunt e lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis indupedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa;
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sentibus esse datum: facile ut cognoscere possis
Non e perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti maris est, minime id mirabile habendum.
Nam quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
Est, at lævibus atque rotundis mista doloris
Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necesse est:
Scilicet esse globosa, tamen cum squalida constent,
Provolvi simul ut possint, et lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum;
Est ratio secernundi, seorsumque videndi.
Humor dulcit ubi per terras crebrius idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat:
Linquit enim supra tetri primordia viri
Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.
Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.

Quod si non ita sit, rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una quojusquojus brevitate
Corporis, inter se multum variare figuræ
Non possunt: fac enim minimis e partibus esse
Corpora prima tribus, vel paullo pluribus auge;
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
Formaï speciem totius corporis ejus:
Quod superest, si forte voles variare figuras,
Addendum parteis alias erit; inde sequetur
Adsimili ratione alias, ut postulet, ordo,
Si tu forte voles etiam variare figuras.
Ergo formaï novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis,
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse, supra quod jam docui non posse probari.
Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura Thessalico concharum tincta colore, et
Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
Sæcla novo rerum superata colore jacerent:
Et contemptus odor myrrhæ, mellisque sapores,
Et cycnea mele, Phœbeaque dædala chordis
Carmina consimili ratione oppressa silerent.

Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
  Cedere item retro possent in deteriores
Omnia sic parteis, ut diximus in meliores:
Namque aliis aliud retro quoque tetrius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.
  Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa et
Finis utrimque tenet summam; fateare necesse est
Materiam quoque finitis differre figuris.
  Denique, ab ignibus ad gelidas hiemisque pruinas
Finitum est, retroque pari ratione remensum est.
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter utrumque jacent, explentes ordine summam:
Ergo finita distant ratione creata,
Ancipiti quoniam mucrone utrimque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis insessa pruinis.
  Quod quoniam docui, pergam connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
Infinita cluere: etenim distantia quom sit
Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
Esse infinitas; aut summam materiaï
Finitam constare: id quod non esse probavi.
  Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age, paucis
Versibus ostendam, corpuscula materiaï
Ex infinito summam rerum usque tenere,
Undique protelo plagarum continuato.

Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
Fœcundamque minus naturam cernis in illis;
At regione, locoque alio, terrisque remotis,
Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
Sicut quadrupedum cum primis esse videmus
In genere anguimanos elephantos, India quorum
Millibus e multis vallo munitur eburno,
Ut penitus nequeat penetrari; tanta ferarum
Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet, esto
Unica res quædam nativo corpore sola,
Quoi similis toto terrarum non sit in orbe:
Infinita tamen nisi erit vis materiaï
Unde ea progigni possit concepta, creari
Non poterit; neque, quod superest, procrescere, alique.
Quippe etenim sumant oculi, finita per omne
Corpora jactari unius genitalia reji;
Unde, ubi, qua vi, et quo pacto congressa coibunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quasi naufragiis magnis multisque coortis,
Disjectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis,
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra;
Ut videantur, et indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque

Ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
Subdola quom ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constitues, ævom debebunt sparsa per omne
Disjectare æstus diversi materiaï;
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire,
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res,
Et res progigni, et genitas procrescere posse:
Esse igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.
  Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem;
Nec porro rerum genitales auctificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hîc, nunc illic superant vitalia rerum,
Et superantur item; miscetur funere vagor
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, et funeris atri.
  Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, et memori mandatum mente tenere:
Nil esse in promptu, quorum natura tenetur,

Quod genere ex uno consistat principiorum;
Nec quidquam, quod non permisto semine constet.
Et quam quidque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates, ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
 Principio, Tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Adsidue renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Unde etiam fluidas frondeis, et pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.
 Quare magna deûm mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Grajûm docti cecinere poetæ
Sedibus in curru bijugos agitare leones:
Aëris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxere feras, quia quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona;
Eximiis munita locis quod sustinet urbeis:
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ matris imago.

Hanc variæ gentes antiquo more sacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violârint
Matris, et ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis;
Telaque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine divæ.
  Ergo quom primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute;
Ære atque argento sternunt iter omne viarum
Largifica stipe ditantes, ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumque catervas.
Hîc armata manus (Curetas nomine Graji
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant sanguine fleti; et
Terrificas capitum quatientes numine cristas,
Dictæos referunt Curetas; qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultâsse feruntur,
Quom pueri circum puerum pernice chorea

Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri sub pectore volnus;
Propterea magnam armati matrem comitantur:
Aut quia significant divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.
  Quæ bene, et eximie quamvis disposta ferantur,
Longe sunt tamen a vera ratione repulsa.
  Omnis enim per se divôm natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe:
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
  Terra quidem vero caret omni tempore sensu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hîc si quis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet frugeis, et Bacchi nomine abuti
Mavolt quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Esse deûm matrem, dum re non sit tamen apse.
  Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes et equorum duellica proles,
Buceriæque greges sub eodem tegmine cœli,

Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie, retinentque parentum
Naturam, et mores generatim quæque imitantur:
Tanta est in quovis genere herbæ materiaï
Dissimilis ratio: tanta est in flumine quoque.
  Jam vero quamvis animantem ex omnibus unam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
Constituunt, quæ sunt porro distantia longe
Dissimili perfecta figura principiorum.
  Tum porro quæcunque igni flammata cremantur,
Si nil præterea, tamen ex se ea corpora tradunt,
Unde ignem jacere, et lumen submittere possint,
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cætera consimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, et varias cohibere figuras.
  Denique multa vides, quibus et odor et sapor una
Reddita sunt, quom adoles; inprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi quom tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare figuris:
Nidor enim penetrat, qua succus non it in artus;
Succus item seorsum, et seorsum sapor insinuatur
Sensibus, ut noscas privis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt: et res permisto semine constant.
  Quin etiam passim nostris in versibus ipsis

Multa elementa vides multis communia verbis;
Quom tamen inter se versus, ac verba necesse est
Confiteare alia ex aliis constare elementis:
Non quod multa parum communis littera currat,
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus îsdem;
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum quom sint primordia, rerum
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.
 Nec tamen omnimodis connecti posse putandum est
Omnia: nam volgo fieri portenta videres,
Semiferas hominum species existere; et altos
Interdum ramos egigni corpore vivo;
Multaque connecti terrestria membra marinis:
Tum flammam tetro spiranteis ore chimæras
Pascere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifestum est: omnia quando
Seminibus certis certa genetrice creata
Conservare genus crescentia posse videmus.
 Scilicet id certa fieri ratione necesse est:
Nam sua quoique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt: connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam; multaque cæcis

Corporibus fugiunt e corpore percita plagis,
Quæ neque connecti quoiquam potuere, neque intra
Vitaleis motus consentire, atque animari.
  Sed ne forte putes animalia sola teneri
Legibus his; eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque, ita quamque necesse est
Dissimili constare figura principiorum;
Non quod multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constent.
  Semina quom porro distent, differre necesse est
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus; quæ non animalia solum
Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque a terris omne retentant.
  Nunc age, dicta meo dulci quæsita labore
Percipe; ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim color est omnino materiaï
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.
  In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras:

Nam quom cæcigeni, solis qui lumina nunquam
Adspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore;
Scire licet menti quoque nostræ corpora posse
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.
  Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto;
Immutabile enim quiddam superare necesse est,
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas semina rerum,
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura, at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt variantque colores;
(Præterea magni quod refert semina quæque
Cum quibus, et quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus accipiantque)
Perfacile extemplo rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri possint candore repente:
Ut mare, quom magni commôrunt æquora venti,

Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
Materies ubi permista est illius, et ordo
Principiis mutatus, et addita, demptaque quædam,
Continuo id fieri ut candens videatur, et album:
Quod si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto;
Nam quocunque modo perturbes, cærula quæ sint
Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.
Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem;
Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ;
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Dissimileis formas, ita cernere in æquore ponti
Aut alio in quovis uno puroque nitore,
Dissimileis longe inter se, variosque colores.
  Præterea, nihil officiunt, obstantque figuræ
Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
At varii rerum impediunt prohibentque colores,
Quo minus esse uno possit res tota nitore.
  Tum porro, quæ ducit et inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
Occidit, ex albis quoniam non alba creantur;
Nec quæ nigra cluent, de nigris; sed variis de.
Quippe etenim multo proclivius exorientur

Candida de nullo, quam de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, et obstet.
  Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem existunt primordia rerum,
Scire licet quam sint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quod
Recta aut obliqua percussus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur;
Quæ sita cervices circum, collumque coronat:
Namque alias fit uti rubro sit clara pyropo;
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Caudaque pavonis, larga quom luce repleta est,
Consimili mutat ratione obversa colores:
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet id sine eo fieri non posse putandum est.
  Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, quom sentire colorem dicitur album,
Atque aliud porro, nigrum quom, et cætera, sentit;
Nec refert ea, quæ tangas, quo forte colore
Prædita sint, verum quali magis apta figura;
Scire licet, nil principiis opus esse colores;
Sed variis formis varianteis edere tactus.
  Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, et omnia principiorum

Formamenta queunt in quovis esse nitore;
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.
  Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
Evanescere paullatim, stinguique colorem;
Ut fit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
Purpura, pœniceusque color clarissimus multo,
Filatim quom distractus disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare colorem
Particulas, quam discedant ad semina rerum.
  Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem; propterea fit,
Ut non omnibus attribuas sonitus, et odores:
Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota:
Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem,
Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.
  Sed ne forte putes solo spoliata colore
Corpora prima manere; etiam secreta teporis
Sunt ac frigoris omnino, calidique vaporis,

Et sonitu sterila, et succo jejuna feruntur;
Nec jaciunt ullum proprium de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Quom facere instituas, cumprimis quærere par est,
Quoad licet, ac potis es reperire, inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem,
Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt;
Nec simili ratione saporem denique quemquam
Nec frigus, neque item calidum, tepidumque vaporem, et
Cætera, quæ quom ita sunt tandem, ut mortalia constent,
Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
Omnia sint a principiis sejuncta necesse est,
Immortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis;
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus cunque, necesse est
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,
Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt;
Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.

Quippe videre licet vivos exsistere vermeis
Stercore de tetro, putrorem quom sibi nacta est
Intempestivis ex imbribus humida tellus:
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frundes, et pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam, et nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, et corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, et hinc sensus animantum procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, et in igneis omnia versat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et commista quibus dent motus, accipiantque?
Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum?
Quod movet? et varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensile gigni?
Nimirum, lapides, et ligna, et terra quod una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur rebus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplo et sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, et qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint;

Quarum nil rerum in lignis glebisque videmus.
Et tamen hæc quom sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt, quia corpora materiaï
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
  Deinde ex sensilibus quom sensile posse creari
Constituunt, porro, ex aliis sentire sueti,
Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.
  Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut similia totis animalibus esse putari:
At nequeant per se partes sentire, nec esse.
Namque aliûm sensus membrorum res petit omnis:
Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Linquitur, ut totis animalibus adsimilentur,
Vitali ut possint consentire undique sensu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia quom sint,
Atque animalibus sint mortalibus una eademque?
  Quod tamen ut possint; ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque,
Inter sese ullam rem gignere conveniundo

Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.
Quod si forte suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt, quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante,)
Quatenus in pullos animaleis vertier ova
Cernimus alituum, vermeisque effervere, terram
Intempestivos quom putror cepit ob imbreis,
Scire licet gigni posse ex non sensibus sensus.
Quod si forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, mutabilitate
Ante, aliquo tanquam partu, quam proditur extra:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto;
Nec commutari quidquam sine conciliatu
Primorum, ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aëre, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congressa modo vitaleis convenienti
Contulit inter se motus, quibus omnituentes
Accensi sensus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, et omneis
Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
Dissolvuntur enim positura principiorum,
Et penitus motus vitales impediuntur,

Donec materies omneis concussa per artus
Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum posse reamur
Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?
Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu
Relliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
Vincere et ingenteis plagæ sedare tumultus,
Inque suos quidquid rursus revocare meatus,
Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
Discutere, ac pœne amissos accendere sensus.
Nam quare potius lethi jam limine ab ipso
Ad vitam possint conlecta mente reverti,
Quam quo decursum prope jam siet, ire et abire?
Præterea, quoniam dolor est, ubi materiaï
Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
Sollicitata suis trepidant in sedibus intus;
Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia posse dolore
Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent,
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.
Denique, uti possint sentire animalia quæque,
Principiis si etiam est sensus tribuendus eorum:

Quid? genus humanum propritim e quibus aptum est?
Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrymis spargunt rorantibus ora genasque,
Multaque de rerum mistura dicere callent,
Et sibi proporro quæ sint primordia quærunt.
　Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
Quod si delira hæc furiosaque cernimus esse,
Et ridere potest ex non ridentibus aptus,
Et sapere, et doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus atque disertis;
Quî minus esse queant ea, quæ sentire videmus
Seminibus permista carentibus undique sensu?
　Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem pater est, unde alma liquenteis
Humorum guttas mater quom terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum, parit omnia sæcla ferarum,
Pabula quom præbet, quibus omnes corpora pascunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito maternum nomen adepta est.
Cedit item retro de terra quod fuit ante,
In terras; et quod missum est ex ætheris oris,

Id rursum cœli rellatum templa receptant;
Nec sic interimit mors res, ut materiaï
Corpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, et efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, et puncto tempore reddant:
Ut noscas referre, eadem primordia rerum
Cum quibus, et quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
(Neve putes æterna penes residere potesse
Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
Rebus, et interdum nasci, subitoque perire:)
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
Cum quibus, et quali sint ordine quæque locata.
Namque eadem cœlum, mare, terras, flumina, solem
Significant: eadem fruges, arbusta, animanteis:
Si non omnia sint, at multo maxima pars est
Consimilis: verum positura discrepitant hæc.
Sic ipsis in rebus item jam materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Quom permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem:
Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
Accidere, et nova se species ostendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum

Difficilis magis ad credendum constet; itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim; ut cœli clarum purumque colorem,
Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
Lunæque et solis præclara luce nitorem:
Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
Ex improviso ceu sint objecta repente,
Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
Nil, ut opinor; ita hæc species miranda fuisset;
Quom tibi jam nemo fessus satiate videndi
Suspicere in cœli dignatur lucida templa:
Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem; sed magis acri
Judicio perpende, et, si tibi vera videtur,
Dede manus, aut, si falsa est, accingere contra.
 Quærit enim ratione animus, quom summa loci sit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi,
Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens,
Atque animi jactus liber quo pervolet ipse.
 Principio, nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, superaque, per omne
Nulla est finis, uti docui, res ipsaque per se
Vociferatur, et elucet natura profundi.
Nullo jam pacto verisimile esse putandum est,

Undique quom vorsum spatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, summaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu,
Hunc unum terrarum orbem, cœlumque creatum;
Nil agere illa foris tot corpora materiaï:
Quom præsertim hic sit natura factus, et ipsa
Sponte sua forte offensando semina rerum
Multimodis, temere, incassum, frustraque, coacta,
Tandem cooluerint ea, quæ conjecta repente
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, et cœli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse est
Esse alios alibi congressus materiaï,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
  Præterea, quom materies est multa parata;
Quom locus est præsto; nec res nec causa moratur
Ulla; geri debent nimirum et confieri res.
Nunc et seminibus si tanta est copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis;
Visque eadem et natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse est confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, et sæcla ferarum.
  Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, et unica solaque crescat,

Quin aliquojus siet sæcli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus, inclute Memmi,
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum geminam prolem, sic denique mutas
Squamigerum pecudes, et corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum simili ratione fatendum est,
Terramque, et solem, lunam, mare, cætera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali,
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his, et tam nativo hæc corpore constant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.
  Quæ bene cognita si teneas; natura videtur
Libera continuo dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia dîs agere expers.
Nam (proh sancta deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævom, vitamque serenam!)
Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Indu manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omneis convertere? et omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, et ædeis
Sæpe suas disturbet, et in deserta recedens
Sæviat exercens telum, quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?

Multaque post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, et terræ, solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne:
Unde mare et terræ possent augescere; et unde
Adpareret spatium cœli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul; et consurgeret aër.
Nam sua quoique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, et ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Crescit; et ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix;
Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet consistere rebus;
His natura suis refrænat viribus auctum.

Nam, quæcunque vides hilaro grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ,
Plura sibi adsumunt, quam de se corpore mittunt,
Dum facile in venas cibus omnis diditur; et dum
Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant,
Et plus dispendî faciant, quam vescitur ætas:
Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum est; sed plura accedere debent,
Donicum olescendi summum tetigere cacumen:

Inde minutatim vireis, et robur adultum
Frangit, et in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine dempto,
Et quo latior est, in cunctas undique parteis
Pluria eo dispergit, et a se corpora mittit;
Nec facile in venas cibus omnis diditur eji;
Nec satis est, proquam largos exæstuat æstus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est, et quod satis est natura novare.
Jure igitur pereunt, quom rarefacta fluendo
Sunt; et quom externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, et plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas:
Omnia debet enim cibus integrare novando;
Et fulcire cibus, cibus omnia sustentare;
Nequidquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est, neque quantum opus est, natura ministrat.
Jamque adeo affecta est ætas, effœtaque tellus
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
Aurea de cœlo demisit funis in arva;

Nec mare, nec fluctus plangentes saxa creârunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit:
Ipsa dedit dulceis fœtus et pabula læta;
Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
Conterimusque boves, et vires agricolarum
Conficimus; seris vix arvis suppeditati:
Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Jamque caput quassans grandis suspirat arator
Crebrius incassum magnum cecidisse laborem;
Et quom tempora temporibus præsentia confert
Præteritis, laudat fortunas sæpe parentis;
Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
Perfacile angustis tolerarit finibus ævom,
Quom minor esset agri multo modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabescere, et ire
Ad capulum spatio ætatis defessa vetusto.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER TERTIUS.

E TENEBRIS tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, inlustrans commoda vitæ;
Te sequor, o Graiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis,
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo: quid enim contendat hirundo
Cycnis? aut quidnam tremulis facere artubus hœdi
Consimile in cursu possint ac fortis equi vis?
Tu pater, et rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta; tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea, perpetua semper dignissima vita.
Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari

Naturam rerum haud divina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Discedunt, totum video per inane geri res.
Apparet divôm numen, sedesque quietæ:
Quas neque concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adspergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat; semperque innubilus æther
Integit, et large diffuso lumine ridet.
Omnia suppeditat porro natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contra nusquam apparent Acherusia templa:
Nec tellus obstat quin omnia dispiciantur,
Sub pedibus quæcunque infra per inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod sic natura tua vi
Tam manifesta patet ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint; et quam variis distantia formis
Sponte sua volitent æterno percita motu,
Quoque modo possint ex his res quæque creari:
Hasce secundum res Animi natura videtur,
Atque Animæ claranda meis jam versibus esse:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia suffundens mortis nigrore, neque ullam
Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quod sæpe homines morbos magis esse timendos
Infamemque ferunt vitam, quam Tartara lethi,
Et se scire animi naturam sanguinis esse,
Nec prorsum quidquam nostræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
Jactari causa, quam quod res ipsa probetur:
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis adfecti denique vivunt;
Et quocunque tamen miseri venere, parentant,
Et nigras mactant pecudes, et manibus divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acrius advertunt animos ad relligionem.

Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sit:
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur, et eripitur persona; manet res.

Denique avarities, et honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris, et interdum socios scelerum atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis; hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur;
Turpis enim fama, et contemptus, et acris egestas

Semota ab dulci vita stabilique videntur,
Et quasi jam lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longe, longeque remôsse,
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineûm mensas odere, timentque.
  Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum adspectari, claroque incedere honore;
Ipsi se in tenebris volvi cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, et nominis ergo:
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mœrenti pectore lethum,
Obliti fontem curarum hunc esse timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiaï
Rumpere, et in summa pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpe homines patriam, carosque parenteis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
  Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est

Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
  Primum animum dico (mentem quem sæpe vocamus)
In quo consilium vitæ, regimenque locatum est,
Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, et pes,
Atque oculi partes animantis totius exstant.
Quamvis multa quidem sapientum turba putârunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum,
Verum habitum quendam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graji quam dicunt, quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla quom in parte siet mens:
Ut bona sæpe valetudo quom dicitur esse
Corporis, et non est tamen hæc pars ulla valentis;
Sic animi sensum non certa parte reponunt:
Magnopere in quo mî diversi errare videntur.
  Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur,
    ægrit,
Quom tamen ex alia lætamur parte latenti;
Et retro fit, uti contra sit sæpe vicissim,
Quom miser ex animo, lætatur corpore toto:
Non alio pacto, quam si pes quom dolet ægri,
In nullo caput interea sit forte dolore.
  Præterea molli somno quom dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum,
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, et omneis accipit in se

Lætitiæ motus, et curas cordis inaneis.
  Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:
Principio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur:
Atque eadem rursus quom corpora pauca caloris
Diffugere, forasque per os est editus aër,
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem;
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur.
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
  Quapropter, quoniam est animi natura reperta,
Atque animæ, quasi pars hominis: redde harmoniaï
Nomen, ab organico saltu delatum, Heliconi,
Sive aliunde ipsi porro traxere, et in illam
Transtulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat,
Quidquid id est, habeant: tu cætera percipe dicta.
  Nunc animum atque animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam conficere ex se;
Sed caput esse quasi, et dominari in corpore toto
Consilium, quod nos animum, mentemque vocamus:
Idque situm media regione in pectoris hæret.

Hîc exsultat enim pavor, ac metus: hæc loca circum
Lætitiæ mulcent: hîc ergo mens animusque est.
Cætera pars animæ per totum dissita corpus
Paret; et ad numen mentis, momenque movetur:
Idque sibi solum per se sapit, et sibi gaudet;
Quom neque res animam, neque corpus commovet ulla.
Et quasi quom caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore: sic animus nonnunquam læditur ipse,
Lætitiaque viget, quom cætera pars animaï
Per membra atque artus nulla novitate cietur.
Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
Consentire animam totam per membra videmus;
Sudores itaque et pallorem exsistere toto
Corpore, et infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, sonere aureis, succidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines, facile ut quivis hinc noscere possit,
Esse animam cum animo conjunctam; quæ quom animi vi
Percussa est, exin corpus propellit, et icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atque animaï
Corpoream docet esse: ubi enim propellere membra,
Conripere ex somno corpus, mutareque voltum,
Atque hominem totum regere ac versare videtur,
(Quorum nil fieri sine tactu posse videmus,

Nec tactum porro sine corpore) nonne fatendum est
Corporea natura animum constare, animamque?
  Præterea pariter fungi cum corpore, et una
Consentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli
Ossibus ac nervis disclusis intus adacta,
Attamen insequitur languor, terræque petitus
Suavis, et in terra mentis qui gignitur æstus,
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse necesse est;
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
  Is tibi nunc animus quali sit corpore, et unde
Constiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio esse ajo persubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum constare: id ita esse,
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis;
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam si mens fieri proponit, et inchoat ipsa:
Ocius ergo animus, quam res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere est, constare rotundis
Perquam seminibus debet perquamque minutis,
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur aqua, et tantillo momine flutat,
Quippe volubilibus parvisque creata figuris:
At contra mellis constantior est natura,

Et pigri latices magis, et cunctantior actus;
Hæret enim inter se magis omnis materiaï
Copia; nimirum quia non tam lævibus exstat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis:
Namque papaverum, aura potest suspensa levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus;
At contra lapidum conjectum spiclorumque
Nenu potest: igitur parvissima corpora quanto
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contra quo quæque magis cum pondere magno
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam est animi natura reperta
Mobilis egregie, perquam constare necesse est
Corporibus parvis et lævibus atque rotundis.
Quæ tibi cognita res in multis, O bone, rebus
Utilis invenietur, et opportuna cluebit.

Hæc quoque res etiam naturam deliquat ejus,
Quam tenui constet textura, quamque loco se
Contineat parvo, si possit conglomerari:
Quod simul atque hominem lethi secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque recessit,
Nil ibi libatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nil ad pondus; mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis esse necesse est
Seminibus nexam per venas, viscera, nervos;

Quatenus omnis ubi e toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumen præstat, nec defit ponderis hilum:
Quod genus est Bacchi quom flos evanuit, aut quom
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras,
Aut aliquo quom jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam:
Nimirum, quia multa minutaque semina succos
Efficiunt, et odorem in toto corpore rerum.
Quare etiam atque etiam mentis naturam animæque
Scire licet perquam pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.

Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est:
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura
Mista vapore, vapor porro trahit aëra secum;
Nec calor est quisquam, quoï non sit mistus et aër:
Rara quod ejus enim constat natura, necesse est
Aëris inter eum primordia multa cieri.

Jam triplex animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum;
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur (ea est omnino nominis expers):
Qua neque mobilius quidquam, neque tenuius exstat,

Nec magis e parvis aut lævibus ex elementis,
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris,
Inde calor motus, et venti cæca potestas
Accipit; inde aër; inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis, tum viscera persentiscunt
Omnia; postremo datur ossibus atque medullis
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.
Nec temere huc dolor usque potest penetrare, neque acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur;
Usque adeo ut vitæ desit locus, atque animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus, hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Côpta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas:
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se, nihil ut secernier unum
Possit, nec spatio fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis exstant.
Quod genus in quovis animantum visere volgo
Est odor, et quidam calor, et sapor: et tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.

Sic calor, atque aër, et venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, et mobilis illa
Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis,
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque,
Nec magis hac infra quidquam est in corpore nostro;
Atque anima est animæ proporro totius ipsa:
Quod genus in nostris membris, et corpore toto
Mista latens animi vis est, animæque potestas;
Corporibus quia de parvis paucisque creata est.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque animaï totius ipsa
Proporro est anima, et dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse est ventus, et aër,
Et calor inter se vigeant commista per artus,
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque,
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aëris interimant sensum, diductaque solvant.
Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira,
Quom fervescit, et ex oculis micat acribus ardor.
Est et frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris, et concitat artus.
Est etiam quoque pacati status aëris ille,
Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,

Iracundaque mens facile effervescit in ira;
Quo genere in primis vis est violenta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,
Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
At ventosa magis cervorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris exsistere motum.
At natura boum placido magis aëre vivit,
Nec nimis iraï fax unquam subdita percit
Fumida suffundens cæcæ caliginis umbras;
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
Inter utrosque sita est, cervos, sævosque leones.
  Sic hominum genus est, quamvis doctrina politos
Constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
Naturæ quojusque animæ vestigia prima,
Nec radicitus evelli mala posse putandum est,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis,
Ille metu citius paullo tentetur, at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre necesse est
Naturas hominum varias, moresque sequaceis;
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus video firmare potesse,
Usque adeo naturarum vestigia linqui

Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis,
Ut nihil impediat dignam dîs degere vitam.
  Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni,
Ipsaque corporis est custos, et causa salutis;
Nam communibus inter se radicibus hærent,
Nec sine pernicie divelli posse videntur.
Quod genus e turis glebis evellere odorem
Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus:
Sic animi atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile est, quin omnia dissolvantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter se fiunt consorti prædita vita;
Nec sine vi quidquam alterius sibi posse videtur
Corporis, atque animi seorsum sentire potestas:
Sed communibus inter eos conflatur utrimque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.
  Præterea, corpus per se nec gignitur unquam,
Nec crescit, nec post mortem durare videtur.
Non enim ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,
Sed manet incolumis; non, inquam, sic animaï
Discidium possunt artus perferre relicti;
Sed penitus pereunt convolsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque animaï
Mutua vitaleis discunt contagia motus;
Maternis etiam in membris, alvoque repôsto

Discidium ut nequeat fieri sine peste maloque:
Ut videas, quoniam conjuncta est causa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.
Quod superest, si quis corpus sentire renutat,
Atque animam credit permistam corpore toto
Suscipere hunc motum quem sensum nominitamus,
Vel manifestas res contra verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis adferet unquam,
Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimissa anima corpus caret undique sensu,
Perdit enim quod non proprium fuit eïus ævo;
Multaque præterea perdit cum expellitur ævo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere posse,
Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere est, contra quom sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas:
Fulgida præsertim quom cernere sæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit; neque enim, qua cernimus ipsi,
Ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra,
Jam magis exemptis oculis debere videtur
Cernere res animus sublatis postibus ipsis.
Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
Corporis atque animi primordia singula primis

Adposita alternis variare, ac nectere membra.
Nam quom multo sunt animaï elementa minora
Quam quibus e corpus nobis et viscera constant,
Tum numero quoque concedunt, et rara per artus
Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animaï.
Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore, nec membris incussam sidere cretam,
Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila
Obvia sentimus, quando obretimur euntes,
Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem, nec plumas avium, papposque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
Nec repentis itum quojusviscunque animantis
Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro culices et cætera ponunt.
Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
Semina, corporibus nostris immista per artus,
Quam primordia sentiscant concussa animaï,
Et quam intervallis tantis tuditantia possint
Concursare, coire, et dissultare vicissim.

Et magis est animus vitaï claustra coercens,
Et dominantior ad vitam, quam vis animaï.
Nam sine mente animoque nequit residere per artus

Temporis exiguam partem pars ulla animaï;
Sed comes insequitur facile, et discedit in auras,
Et gelidos artus in lethi frigore linquit.
At manet in vita, quoi mens animusque remansit,
Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris:
Truncus, ademta anima circum, membrisque remotis,
Vivit, et ætherias vitaleis succipit auras:
Si non omnimodis, at magna parte animaï
Privatus, tamen in vita cunctatur et hæret.
Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Sed circum-cædas aciem, solamque relinquas;
Id quoque enim sine pernicie confiet eorum:
At si tantula pars oculi media illa peresa est,
Incolumis quamvis alioqui splendibus orbis,
Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
Hoc anima atque animus vincti sunt fœdere semper.
Nunc age, nativos animantibus et mortaleis
Esse animos animasque leveis ut noscere possis;
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tua pergam disponere carmina vita.
Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum,
Atque animam, verbi causa, quom dicere pergam,
Mortalem esse docens, animum quoque dicere credas;
Quatenus est unum inter se, conjunctaque res est.

Principio, quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam quam liquidus humor aquaï est,
Aut nebula, aut fumus: nam longe mobilitate
Præstat, et a tenui causa magis icta movetur;
Quippe ubi imaginibus fumi nebulæque movetur:
Quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum;
Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur:
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
Diffluere humorem, et laticem discedere cernis;
Et nebula ac fumus quoniam discedit in auras,
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocius, et citius dissolvi corpora prima,
Quom semel omnibus e membris ablata recessit.
Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
Quom cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
Ac rarefactum detracto sanguine venis,
Aëre quï credas posse hanc cohiberier ullo?
Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit?
Præterea, gigni pariter cum corpore, et una
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem:
Nam velut infirmo pueri teneroque vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas,
Consilium quoque majus, et auctior est animi vis:

Post ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, et obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat lingua, madet mens,
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animaï
Naturam, ceu fumus in altas aëris auras;
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere, et (ut docui) simul ævo fessa fatisci.
Huc accedit, uti videamus corpus ut ipsum
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem,
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque:
Quare participem lethi quoque convenit esse.
  Quinetiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum
Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti;
Unde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant lacrymis rorantes ora genasque.
Quare animum quoque dissolvi fateare necesse est,
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi:
Nam dolor ac morbus lethi fabricator uterque est,
Multorum exitio perdocti quod sumus ante.
Denique cur, hominem quom vini vis penetravit
Acris, et in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur

Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur,
Curvascunt? nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
At quæcunque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, (paullo si durior insinuarit
Causa) fore ut pereant, ævo privata futuro.
 Quinetiam, subita vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
Concidit, et spumas agit, ingemit, et tremit artus,
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat,
Inconstanter et in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animum, spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Adficiuntur; et omnino quod semina vocis
Eliciuntur, et ore foras glomerata feruntur,
Qua quasi consuerunt, et sunt munita viaï.
Desipientia fit, quia vis animi atque animaï
Conturbatur, et (ut docui) divisa seorsum
Disjectatur, eodem illo distracta veneno.
Inde ubi jam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor,
Tum quasi vaccillans primum consurgit, et omneis

Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Jactetur, miserisque modis distracta laboret,
Cur eandem credis sine corpore in aëre aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?
  Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, et flecti medicina posse videmus;
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem:
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquom est,
Aut aliud prorsum de summa detrahere illum,
Commutare animum quicunque adoritur, et infit,
Aut aliam quamvis naturam flectere quærit;
At neque transferri sibi parteis, nec tribui volt,
Immortale quod est quidquam, neque defluere hilum:
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit (uti docui), seu flectitur a medicina:
Usque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, et effugium præcludere eunti,
Ancipitique refutatu convincere falsum.
  Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere, et ungueis,
Inde pedes, et crura mori; post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia lethi:

Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec uno
Tempore sincera exsistit, mortalis habenda est.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, et parteis conducere in unum,
Atque ideo cunctis sensum deducere membris;
At locus ille tamen, quo copia tanta animaï
Cogitur, in sensu debet majore videri.
Qui quoniam nusquam est, nimirum (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorum,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim;
Mortalem tamen esse animam fateare necesse est.
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quando hominem totum magis ac magis undique sensus
Deficit, et vitæ minus et minus undique restat.
  Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alii sensus qui vitam cunque gubernant;
Et veluti manus, atque oculus, naresve seorsum
Secreta a nobis nequeant sentire, neque esse
(Secta etenim parvo liquuntur tempore tabi);
Sic animus per se non quit sine corpore, et ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur,

Sive aliud quid vis potius conjunctius eji
Fingere, quandoquidem connexu corpus adhæret.
  Denique corporis atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura, nec autem
Cassum anima corpus durare, et sensibus uti:
Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
Dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto,
Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
Nimirum, quia per venas et viscera mistim,
Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
Nec magnis intervallis primordia possunt
Libera dissultare, ideo conclusa moventur
Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
Aëris haud possunt post mortem ejecta moveri:
Propterea quia non simili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, si cohibere
Sese anima, atque in eos poterit concludere motus,
Quos ante in nervis et in ipso corpore agebat.
Quare etiam atque etiam resoluto corporis omni
Tegmine, et ejectis extra vitalibus auris,
Dissolvi sensus animi fateare necesse est,
Atque animam, quoniam conjuncta est causa duobus.
  Denique quom corpus nequeat perferre animaï
Discidium, quin id tetro tabescat odore,

Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
Emanârit, uti fumus, diffusa animæ vis?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus, quia mota loco sunt
Fundamenta foras animæ, manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus in corpore qui sunt
Atque foramina? Multimodis ut noscere possis
Dispertitam animæ naturam exisse per artus;
Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
Quam prolapsa foras enaret in aëris auras?
  Quinetiam, fineis dum vitæ vertitur intra,
Sæpe aliqua tamen e causa labefacta videtur
Ire anima, et toto solvi de corpore membra;
Et quasi supremo languescere tempore voltus,
Molliaque exangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus est, animo male factum quom perhibetur,
Aut animam liquisse, ubi jam trepidatur, et omnes
Extremum cupiunt vitæ reprendere vinclum.
Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
Omnis: et hæc ipso cum corpore conlabefiunt;
Ut gravior paullo possit dissolvere causa.
  Quid dubitas tandem, quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
Non modo non omnem possit durare per ævom,
Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?
  Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur

Ire foras animam incolumem de corpore toto,
Nec prius ad jugulum, et superas succedere fauceis,
Verum deficere in certa regione locatam;
Ut sensus alios in parti quemque sua scit
Dissolvi: quod si immortalis nostra foret mens,
Non jam se moriens dissolvi conquereretur;
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut anguis,
Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.

Denique cur animi nunquam mens consiliumque
Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
Sedibus, et certis regionibus omnis inhæret:
Si non certa loca ad nascendum reddita quoique
Sunt, et ubi quidquid possit durare creatum;
Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
Membrorum ut nunquam exsistat præposterus ordo?
Usque adeo sequitur res rem, neque flamma creari in
Fluminibus solita est, neque in igni gignier algor.

Præterea, si immortalis natura animaï est,
Et sentire potest secreta a corpore nostro;
Quinque (ut opinor) eam faciundum est sensibus auctam:
Nec ratione alia nosmet proponere nobis
Possumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, et scriptorum sæcla priora
Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa

Esse potest anima, neque seorsum lingua, nec aures
Absque anima per se possunt sentire, nec esse.
  Et quoniam toto sentimus corpore inesse
Vitalem sensum, et totum esse animale videmus,
Si subito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque;
Dispertita proculdubio quoque vis animaï,
Et discissa simul cum corpore disjicietur:
At quod scinditur, et parteis discedit in ullas,
Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
Falciferos memorant currus abscindere membra
Sæpe ita desubito permista cæde calenteis,
Ut tremere in terra videatur ab artubus id quod
Decidit abscissum; quom mens tamen atque hominis vis
Mobilitate mali non quit sentire dolorem:
Et simul in pugnæ studio quod dedita mens est,
Corpore cum reliquo pugnam cædeisque petissit;
Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
Inter equos abstraxe rotas falceisque rapaceis:
Nec cecidisse alius dextram, quom scandit, et instat.
Inde alius conatur adempto surgere crure,
Quom digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abscissum, calido viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem oculosque patenteis
Donec relliquias animaï reddidit omneis.
Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis

Serpentis caudam procero corpore, utrimque
Sit libitum in multas parteis discindere ferro,
Omnia jam seorsum cernes amcisa recenti
Volnere tortari, et terram conspergere tabo,
Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morsu premat icta dolore.
Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione sequetur,
Unam animantem animas habuisse in corpore multas.
Ergo divisa est ea, quæ fuit una simul cum
Corpore, quapropter mortale utrumque putandum est,
In multas quoniam parteis discinditur æque.
Præterea, si immortalis natura animaï
Constat, et in corpus nascentibus insinuatur,
Cur super anteactam ætatem meminisse nequimus,
Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
Nam si tantopere est animi mutata potestas
Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum,
Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
Quapropter fateare necesse est, quæ fuit ante
Interiisse, et quæ nunc est, nunc esse creatam.
Præterea, si jam perfecto corpore nobis
Inferri solita est animi vivata potestas,
Tum quom gignimur, et vitæ quom limen inimus:
Haud ita conveniebat uti cum corpore et una
Cum membris videatur in ipso sanguine crêsse;

Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam
Convenit, ut sensu corpus tamen adfluat omne.
Quare etiam atque etiam nec originis esse putandum
est
Experteis animas, nec lethi lege solutas.
Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum est
Corporibus nostris extrinsecus insinuatas:
Quod fieri totum contra manifesta docet res.
Namque ita connexa est per venas, viscera, nervos,
Ossaque, uti dentes quoque sensu participentur;
Morbus ut indicat, et gelidaï stringor aquaï,
Et lapis oppressus subitus e frugibus asper:
Nec tam contextæ quom sint, exire videntur
Incolumes posse, et salvas exsolvere sese
Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.
Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanare animam nobis per membra solere,
Tanto quoique magis cum corpore fusa peribit;
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
Dispertita ergo per caulas corporis omneis
(Ut cibus in membra atque artus quom diditur omneis
Disperit, atque aliam naturam sufficit ex se),
Sic anima atque animus, quamvis integra recens in
Corpus eunt, tamen in manando dissolvuntur,
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ, quibus hæc animi natura creatur

Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illa quæ tunc peritat partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, necne, animaï
Corpore in exanimo? quod si linquuntur, et insunt,
Haud erit, ut merito immortalis possit haberi;
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Ut nullas parteis in corpore liquerit ex se,
Unde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Exspirant? atque unde animantum copia tanta
Exos et exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quod si forte animas extrinsecus insinuari
Vermibus, et priva si in corpora posse venire
Credis, nec reputas cur millia multa animarum
Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est ut
Quærendum videatur, et in discrimen agendum;
Utrum tandem animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint,
An jam corporibus perfectis insinuentur.
At neque cur faciant ipsæ, quareve laborent,
Dicere suppeditat, neque enim, sine corpore quom sint,
Sollicitæ volitant morbis, alguque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis adfine laborat;
Et mala multa animus contagi fungitur ejus.

Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
Quod subeant; at qua possint, via nulla videtur:
Haud igitur faciunt animæ sibi corpora et artus.
Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
Corporibus: neque enim poterunt subtiliter esse
Connexæ; neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur; dolus volpibus, et fuga cervis
A patribus datur, et patrius pavor incitat artus?
Et jam cætera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur,
Si non certa suo quia semine seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
Quod si immortalis foret, et mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum cervi, tremeretque per auras
Aëris accipiter fugiens veniente columba:
Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant:
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper

Ire humana, tamen quæram cur e sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus;
Nec tam doctus equæ pullus quam fortis equi vis:
Si non certa suo quia semine seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugiant; quod si jam fit, fateare necesse est
Mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam sensumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum corpore quoque
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortali ulla pericla.
Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur;
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter
Inter se quæ prima potissimaque insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
Denique in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,

Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse;
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat, et insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis et sanguine longius esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, et innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase
maneret.
Quod quoniam in nostro quoque constat corpore certum
Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere possit
Seorsum anima, atque animus; tanto magis inficiandum
Totum posse extra corpus durare, genique.
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse est
Confiteare animam distractam in corpore toto.

Quippe etenim mortale æterno jungere, et una
Consentire putare, et fungi mutua posse,
Desipere est: quid enim diversius esse putandum est,
Aut magis inter se disjunctum discrepitansque,
Quam, mortale quod est, immortali atque perenni
Junctum, in concilio sævas tolerare procellas?

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis; ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante;

Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane est;
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere dissoluïque;
Sicut summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo diffugiat; neque corpora sunt quæ
Possint incidere, et valida dissolvere plaga:
At neque (uti docui) solido cum corpore mentis
Natura est, quoniam admistum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quo possit vis animaï,
Aut alia quavis possit vi pulsa perire:
Haud igitur lethi præclusa est janua menti.

Quod si forte ideo magis immortalis habenda est,
Quod lethalibus ab rebus munita tenetur;
Aut quia non veniunt omnino aliena salutis;
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus:
Scilicet a vera longe ratione remotum est.
Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit,

Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat, inque metu male habet, curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium, atque oblivia rerum,
Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis;
Omnia quom belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris auris;
In dubioque fuit sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus, quom corporis atque animaï
Discidium fuerit, quibus e sumus uniter apti,
Scilicet haud nobis quidquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, et mare cœlo.

Et si jam nostro sentit de corpore postquam
Distracta est animi natura animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu conjugioque
Corporis atque animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est,
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ,

Pertineat quidquam tamen ad nos id quod factum,
Interrupta semel quom sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus, nec jam de illis nos adficit angor,
Quos de materia nostra nova proferet ætas:
Nam quom respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium, tum motus materiaï
Multimodi quam sint; facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta est vitaï pausa, vageque
Deerrârunt passim motus ab sensibus omnes.

Debet enim, misere quoi forte ægreque futurum est,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, quom male possit
Accidere: at quoniam mors eximit im, prohibetque
Illum, quoi possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus et nunc nos sumus, ante fuisse;
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse; neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors quoi immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore posto,
Aut flammis interfiat, malisve ferarum;
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse

Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
Non (ut opinor) enim dat quod promittit, et inde
Nec radicitus e vita se tollit, et eicit;
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi quom proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte feræque,
Ipse sui miseret: neque enim se dividit hilum,
Nec removet satis a projecto corpore; et illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans.
Hinc indignatur se mortalem esse creatum,
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se;
Qui possit vivus sibi se lugere peremptum,
Stansque jacentem, nec lacerari, urive dolere.
Nam si in morte malum est malis morsuque ferarum
Tractari, non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, quom in summo gelidi cubat æquore saxi;
Urgerive superne obtritum pondere terræ.
  At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, et tacita pectus dulcedine tangent;
Non poteris factis tibi fortibus esse tuisque
Præsidio: Miser! o miser! aiunt, omnia ademit
Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, Nec tibi earum

Jam desiderium insidet rerum insuper una.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur,
Dissolvant animi magno se angore metuque.
Tu quidem ut es letho sopitus, sic eris ævi
Quod superest cunctis privatus doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
Illud ab hoc igitur quærendum est, quid sit amari
Tantopere, ad somnum si res redit, atque quietem,
Cur quisquam æterno possit tabescere luctu?
Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque
Pocula sæpe homines, et inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, brevis hic est fructus homullis:
Jam fuerit, neque post unquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc sit eorum
Quod sitis exurat miseros, atque arida torreat,
Aut aliæ cujus desiderium insideat rei.
Nec sibi enim quisquam tum se, vitamque requirit,
Quom pariter mens et corpus sopita quiescunt;
(Nam licet æternum per nos sic esse soporem;)
Nec desiderium nostri nos adtigit ullum:
Et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
Longe ab sensiferis primordia motibus errant;
Quin conreptus homo ex somno se conligit ipse.
Multo igitur mortem minus ad nos esse putandum,

Si minus esse potest quam quod nihil esse videmus.
Major enim turbæ disjectus materiaï
Consequitur letho, nec quisquam expergitus exstat,
Frigida quem semel est vitaï pausa secuta.
Denique si vocem rerum natura repente
Mittat, et hoc aliquoi nostrûm sic increpet ipsa;
Quid tibi tantopere est, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam si grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertusum congesta quasi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere:
Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis,
Æquo animoque capis securam, stulte, quietem?
Sin ea quæ fructus cumque es periere profusa,
Vitaque in offensu est; cur amplius addere quæris
Rursum quod pereat male et ingratum occidat omne:
Nec potius vitæ finem facis, atque laboris?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, et artus
Confecti languent: eadem tamen omnia restant,
Omnia si pergas vivendo vincere sæcla;
Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
Naturam, et veram verbis exponere causam?
At qui obitum lamentetur miser amplius æquo,

Non merito inclamet magis, et voce increpet acri?
Aufer ab hinc lacrymas, Barathre, et compesce querelas.
Grandior hic vero si jam, seniorque queratur;
Omnia perfructus vitaï præmia, marces?
Sed quia semper aves quod abest, præsentia temnis,
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec-opinanti mors ad caput adstitit ante
Quam satur ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte,
Æquo animoque, agedum, jam aliis concede: necesse est.
Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque;
Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas,
Semper et ex aliis aliud reparare necesse est:
Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
Materies opus est, ut crescant postera sæcla;
Quæ tamen omnia te vita perfuncta sequentur:
Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, cadentque.
Sic alid ex alio nunquam desistet oriri,
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

Respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quam nascimur ante.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit post mortem denique nostram:

Num quid ibi horribile apparet? num triste videtur
Quidquam? nonne omni somno securius exstat?
Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus, ut fama est, cassa formidine torpens:
Sed magis in vita divôm metus urget inanis
Mortaleis, casumque timent quemcunque ferat fors.
Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem,
Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
Sed Tityos nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor;
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere a populo fasceis, sævasque secureis
Imbibit; et semper victus, tristisque recedit:
Nam petere imperium, quod inane est, nec datur unquam,
Atque in eo semper durum sufferre laborem,

Hoc est adverso nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a summo jam vertice rursum
Volvitur, et plani raptim petit æquora campi.
  Deinde animi ingratam naturam pascere semper,
Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam,
Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
Quom redeunt, fœtusque ferunt, variosque lepores,
Nec tamen explemur vitaï fructibus unquam;
Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas;
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.
  Cerberus et Furiæ jam vero, et lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt usquam, neque possunt esse profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis, scelerisque luela
Carcer, et horribilis de saxo jactus deorsum,
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ:
Quæ tamen et si absunt, at mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit, nec quæ sit pœnarum denique finis;
Atque eadem metuit magis hæc ne in morte gravescant:
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
Lumina sis oculis etiam bonus Ancus reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitârunt.
Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus salsas docuit super ire lacunas,
Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti,
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.
Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ, proinde ac famul infimus esset.
Adde repertores doctrinarum, atque leporum,
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis sopitus quiete est.
Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis,
Sponte sua letho caput obvius obtulit. Ipse
Ipse Epicurus obît decurso lumine vitæ,
Qui genus humanum ingenio superavit, et omneis
Restinxit, stellas exortus uti ætherius sol.
Tu vero dubitabis, et indignabere obire,
Mortua quoi vita est prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem majorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas,

Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, quom
Ebrius urgeris multis miser undique curis,
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
  Si possent homines, proinde ac sentire videntur,
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, et unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet;
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, et quærere semper,
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
  Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum est, subitoque revertit;
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
  Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans;
Oscitat extemplo, tetigit quom limina villæ,
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit,
Aut etiam properans urbem petit atque revisit.
Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, et angit,
Propterea, morbi quia causam non tenet æger;
Quam bene si videat, jam, rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum,
Temporis æterni quoniam, non unius horæ,
Ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis

Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
  Denique tantopere in dubiis trepidare periclis
Quæ mala nos subigit vitaï tanta cupido?
Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat,
Nec devitari lethum pote, quin obeamus.
  Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque:
Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
Sed dum abest quod avemus, id exsuperare videtur
Cætera: post aliud, quom contigit illud, avemus;
Et sitis æqua tenet vitaï semper hianteis:
Posteraque in dubio est fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.
  Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibrare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere sæcla,
Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, et ille
Mensibus atque annis qui multis occidit ante.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER QUARTUS.

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire; juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velârint tempora Musæ.
Primum quod magnis doceo de rebus, et arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore:
Id quoque enim non ab ulla ratione videtur:
Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
Quum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur

Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali tactu recreata valescat;
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
Tristior esse quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, ac persentis utilitatem.
 Sed quoniam docui cunctarum exordia rerum
Qualia sint, et quam variis distantia formis
Sponte sua volitent æterno percita motu,
Quoque modo possint res ex his quæque creari;
Atque animi quoniam docui natura quid esset,
Et quibus e rebus cum corpore côpta vigeret,
Quove modo distracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, esse ea quæ rerum Simulacra vocamus;
Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in somnis, quum sæpe figuras
Contuimur miras, simulacraque luce carentum,
Quæ nos horrifice languenteis sæpe sopore

Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
Effugere, aut umbras inter vivos volitare;
Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
Cum corpus simul atque animi natura perempta
In sua discessum dederunt primordia quæque.
Dico igitur, rerum effigias, tenueisque figuras
Mittier ab rebus summo de corpore earum;
Quæ quasi membrana, vel cortex nominitanda est,
Quod speciem ac formam similem gerit ejus imago,
Quoiuscunque cluet de corpore fusa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde:
Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffusa solute,
Robora seu fumum mittunt, ignesque vaporem;
Et partim contexta magis, condensaque, ut olim
Cum veteres ponunt tunicas æstate cicadæ,
Et vituli cum membranas de corpore summo
Nascentes mittunt, et item cum lubrica serpens
Exuit in spinis vestem; nam sæpe videmus
Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
Hæc quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti summo de corpore earum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
Quam quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.
Præsertim quum sint in summis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ possint ordine eodem

Quo fuerint, veterem et formæ servare figuram;
Et multo citius, quanto minus endopediri
Pauca queunt, et sunt in prima fronte locata.
 Nam certe jaci, atque emergere multa videmus,
Non solum ex alto, penitusque, ut diximus ante,
Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
Et volgo faciunt id lutea, russaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabeisque trementia fluctant:
Namque ibi consessum caveaï subter, et omnem
Scenaï speciem, patrum, matrumque, deorumque,
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore;
Et quanto circum mage sunt inclusa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo lintea de summo quum corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque, ex summo quoniam jaculantur utræque.
Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
Quæ volgo volitant subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
 Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ res
Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
Ostia sunt, qua contendunt exire coortæ:

At contra, tenuis summi membrana coloris
Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit,
In promptu, quoniam est in prima fronte locata.
Postremo, in speculis, in aqua, splendoreque in omni
Quæcunque apparent nobis simulacra, necesse est,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse in imaginibus missis consistere eorum:
Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
Quam quæ tenuia sunt, hiscendi est nulla potestas.
  Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
Cum possit, tamen adsiduo crebroque repulsu
Rejectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
Nec ratione alia servari posse videntur
Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.
  Nunc age, quam tenui natura constet imago,
Percipe; et inprimis quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
Quam quæ primum oculi cœptant non posse tueri.
  Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
  Primum animalia sunt jam partim tantùla, eorum
Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
Horum intestinum quodvis quale esse putandum est?
Quid? cordis globus aut oculi? quid? membra? quid? artus?

Quantula sunt? quid? præterea primordia quæque,
Unde anima, atque animi constet natura necessum est,
Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?
  Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
Abrotonique graves, et tristia centaurea;
Horum unumquodvis leviter si forte ciebis,
Quamprimum noscas rerum simulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, cassaque sensu:
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, et ipsa
Constituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aër;
Quæ multis formata modis sublime feruntur,
Nec speciem mutare suam liquentia cessant,
Et quoiusquemodi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facile interdum concrescere in alto
Cernimus, et mundi speciem violare serenam,
Aëra mulcenteis motu: nam sæpe gigantum
Ora volare videntur, et umbram ducere late:
Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus, anteire et solem succedere præter;
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
  Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur,
Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.

Semper enim summum quidquid de rebus abundat
Quod jaculentur: et hoc alias cum pervenit in res,
Transit, ut in primis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit, ibi jam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cum splendida quæ constant opposta fuerunt,
Densaque, ut in primis speculum est, nihil accidit horum;
Nam neque uti vestem possit transire, neque ante
Scindi, quam meminit lævor præstare salutem:
Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur;
Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
Rem contra speculum ponas, apparet imago:
Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
Texturas rerum tenueis, tenueisque figuras.
Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
Ut merito celer his rebus dicatur origo.
  Et quasi multa brevi spatio submittere debet
Lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena;
Sic a rebus item simili ratione necesse est
Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidem speculum quocunque obvertimus, oris
Res ibi respondent simili forma atque colore.
  Præterea, modo quom fuerit liquidissima cœli
Tempestas, perquam subito fit turbida fœde
Undique, uti tenebras omneis Acherunta rearis

Liquisse, et magnas cœli complêsse cavernas:
Usque adeo tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora superne;
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, longo ut spatio brevis hora teratur,
In quemcunque locum diverso numine tendunt,
Suavidicis potius quam multis versibus edam:
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor, in ætheriis dispersus nubibus austri.
Principio, persæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet esse videre.
In quo jam genere est solis lux, et vapor ejus,
Propterea quia sunt e primis facta minutis;
Quæ quasi truduntur, perque aëris intervallum
Non dubitant transire, sequenti concita plaga:
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse est
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum quod parvola causa
Est procul a tergo quæ provehat atque propellat:
Deinde quod usque adeo textura prædita rara
Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,

Et quasi permanare per aëris intervallum.
  Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, solis uti lux
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese;
Perque volare mare, ac terras, cœlumque rigare
Quod supera est; ubi tam volucri hæc levitate feruntur:
Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata
Cum jaciuntur, et emissum res nulla moratur,
Nonne vides citius debere, et longius ire:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cœlum?
  Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
Quam celeri motu rerum simulacra ferantur,
Quod simul ac primum sub divo splendor aquaï
Ponitur, extemplo, cœlo stellante, serena
Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
  Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores;
Frigus ut a fluviis, calor a sole, æstus ab undis
Æquoris, exesor mœrorum litora circum:
Nec variæ cessant voces volitare per auras:
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,

Cum mare versamur propter; dilutaque contra
Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis;
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
Cernere, odorari licet, et sentire sonorem.

Præterea, quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam cognoscitur esse eadem quæ
Cernitur in luce et claro candore, necesse est
Consimili causa tactum visumque moveri.
Nunc igitur, si quadratum tentamus, et id nos
Commovet in tenebris; in luci quæ poterit res
Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?

Esse in imaginibus quapropter causa videtur
Cernendi, neque posse sine his res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
Undique, et in cunctas jaciuntur didita parteis;
Verum, nos oculis quia solis cernere quimus,
Propterea fit, uti, speciem quo vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma atque colore.
Et quantum quæque a nobis res absit, imago
Efficit ut videamus, et internoscere curat.
Nam cum mittitur, extemplo protrudit agitque
Aëra, qui inter se cumque est oculosque locatus;
Isque ita per nostras acies perlabitur omnis,

Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
Propterea fit, uti videamus quam procul absit
Res quæque; et quanto plus aëris ante agitatur,
Et nostros oculos perterget longior aura,
Tam procul esse magis res quæque remota videtur:
Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,
Quale sit ut videamus, et una quam procul absit.

Illud in his rebus minime mirabile habendum est,
Cur, ea quæ feriant oculos simulacra videri
Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur:
Ventus enim quoque paullatim cum verberat, et cum
Acre ferit frigus, non privam quamque solemus
Particulam venti sentire, et frigoris ejus;
Sed magis unversum; fierique perinde videmus
Corpore tum plagas in nostro, tanquam aliquæ res
Verberet, atque sui det sensum corporis extra.
Præterea, lapidem digito cum tundimus, ipsum
Tangimus extremum saxi, summumque colorem:
Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago,
Percipe; nam certe penitus remota videtur.
Quod genus illa, foris quæ vere transpiciuntur,
Janua cum per se transpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Is quoque enim duplici, geminoque fit aëre visus:

Primus enim est, citra posteis qui cernitur aër;
Inde fores ipsæ dextra lævaque sequuntur;
Post extraria lux oculos perterget, et aër
Alter, et illa foris quæ vere transpiciuntur.
Sic ubi se primum speculi projecit imago,
Dum venit ad nostras acies, protrudit agitque
Aëra, qui inter se cunque est oculosque locatus;
Et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus,
Quam speculum: sed ubi speculum quoque sensimus
ipsum,
Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago
Pervenit, et nostros oculos rejecta revisit;
Atque alium præ se propellens aëra volvit,
Et facit, ut prius hunc, quam se videamus: eoque
Distare a speculo tantum remota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier est par
Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum,
Aëribus binis, quoniam res confit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
In speculis fit ut in læva videatur, eo quod
Planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,
Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum
Sic eliditur, ut siquis prius arida quam sit
Cretea persona, adlidat pilæve trabive;
Atque ea continuo rectam si fronte figuram
Servet, et elisam retro sese exprimat ipsa;

Fiet ut, ante oculos fuerit qui dexter, hic idem
Nunc sit lævus, et e lævo sit mutua dexter.
Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur imago;
Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra suërint:
Nam quæcunque retro parte interiore latebunt,
Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,
Omnia per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse.
Usque adeo e speculo in speculum translucet imago,
Et cum læva data est, fit rursum ut dextera fiat:
Inde retrorsum redit, et convertit eodem.
Quinetiam, quæcunque latuscula sunt speculorum
Adsimili lateris flexura prædita nostri,
Dextera ea propter nobis simulacra remittunt;
Aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
Inde ad nos elisa bis advolat; aut etiam quod
Circumagitur, cum venit imago, propterea quod
Flexa figura docet speculi convertier ad nos.
Indugredi porro pariter simulacra, pedemque
Ponere nobiscum credas, gestumque imitari;
Propterea, quia de speculi qua parte recedas,
Continuo nequeunt illinc simulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri
Ac resilire ab rebus ad æquos reddita flexus.
Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:

Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas;
Propterea, quia vis magna est ipsius, et alte
Aëra per purum graviter simulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia composituras.
Præterea, splendor, quicunque est acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quod semina possidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.
  Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt simulacris obvia rerum;
Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.
  E tenebris autem quæ sunt in luce tuemur,
Propterea, quia cum propior caliginis aër
Ater inît oculos prior, et possedit apertos,
Insequitur candens confestim lucidus aër,
Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
Aëris illius; nam multis partibus hic est
Mobilior, multisque minutior, et mage pollens.
Qui simul atque vias oculorum luce replevit,
Atque patefecit, quas ante obsederat ater,
Continuo rerum simulacra adaperta sequuntur
Quæ sita sunt in luce, lacessuntque, ut videamus.
Quod contra facere in tenebris a luce nequimus,
Propterea, quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet,

Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratasque procul turreis cum cernimus urbis,
Propterea fit uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longe cernitur omnis,
Sive etiam potius non cernitur; ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus:
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aër.
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur;
Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.
Umbra videtur item nobis in sole moveri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari;
(Aëra si credas privatum lumine posse
Indugredi, motus hominum gestusque sequentem:
Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aër, id, quod nos umbram perhibere suëmus;)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, e regione eadem nos usque secuta;
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt,
Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur:

Propterea facile et spoliatur lumine terra,
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.
Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum:
Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum est: eadem vero sint lumina, necne,
Umbraque, quæ fuit hic, eadem num transeat illuc,
An potius fiat, paullo quod diximus ante;
Hoc animi demum ratio discernere debet;
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur;
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.

Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur; at adsiduo in sunt omnia motu;
Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Quom permensa suo sunt cœlum corpore claro:
Solque pari ratione manere, et luna videtur
In statione, ea quæ ferri res indicat ipsa.

Exstantesque procul medio de gurgite montes,
Classibus inter quos liber patet exitus, îdem
Apparent; et longe divolsi licet, ingens
Insula conjunctis tamen ex his una videtur.

Atria versari, et circumcursare columnæ
Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi

Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
Non supra sese ruere omnia tecta minari.
  Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Quom cœptat natura, supraque extollere monteis;
Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
Comminus ipse suo contingens fervidus igni,
Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ;
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
Inter eos solemque jacent immania ponti
Æquora substrata ætheriis ingentibus oris;
Interjectaque sunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, et sæcla ferarum.
  At conlectus aquæ digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila despicere, et cœlum ut videare videre, et
Corpora mirande sub terras abdita cœlo.
  Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine, et in rapidas amnis despeximus undas,
Stantis equi corpus transversum ferre videtur
Vis, et in adversum flumen contrudere raptim;
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
  Porticus æquali quamvis est denique ductu,
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis;

Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis;
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.
  In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, et condere lumen,
Quippe ubi nil aliud nisi aquam cœlumque tuentur;
Ne leviter credas labefactari undique sensus.
  At maris ignaris in portu clauda videntur
Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta est; et recta superne guberna:
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, sursumque supina reverti;
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
  Raraque per cœlum quom venti nubila portant
Tempore nocturno, tum splendida signa videntur
Labier adversum nimbos, atque ire superne
Longe aliam in partem quam quo ratione feruntur.
  At si forte oculo manus uni subdita subter
Pressit eum, quodam sensu fit, uti videantur
Omnia quæ, tuimur, fieri tum bina tuendo;
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex,
Et duplices hominum facies, et corpora bina.
  Denique quom suavi devinxit membra sopore

Somnus, et in summa corpus jacet omne quiete;
Tum vigilare tamen nobis, et membra movere
Nostra videmur, et in noctis caligine cæca
Cernere censemus solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco cœlum, mare, flumina, monteis
Mutare, et campos pedibus transire videmur:
Et sonitus audire, severa silentia noctis
Undique quom constent, et reddere dicta tacentes.
  Cætera de genere hoc mirande multa videmus,
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt;
Nequidquam: quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibus visa.
Nam nihil egregius, quam res secernere apertas
A dubiis, animus quas ab se protinus addit.
  Denique, nil sciri si quis putat, id quoque nescit
An sciri possit, quoniam nil scire fatetur:
Hunc igitur contra mittam contendere causam,
Qui capite ipse suo in statuit vestigia sese.
Et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
Quæram, (quom in rebus veri nil viderit ante,)
Unde sciat, quid sit scire, et nescire vicissim:
Notitiam veri quæ res, falsique creârit;
Et dubium certo quæ res differre probârit?
  Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli:

Nam majore fide debet reperirier illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quam sensus haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta est?
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis.
An poterunt oculos aures reprehendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non (ut opinor) ita est; nam seorsum quoique potestas
Divisa est: sua vis quoique est; ideoque necesse est,
Quod molle aut durum est, gelidum fervensve, seorsum
Id molle aut durum, gelidum fervensve videri;
Et seorsum varios rerum sentire colores,
Et quæcunque coloribus sunt conjuncta, necesse est.
Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
Nascuntur, seorsum sonitus: ideoque necesse est,
Non possint alios alii convincere sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese;
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde, quod in quoque est his visum tempore, verum est.

Et, si non poterit ratio dissolvere causam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda; tamen præstat rationis egentem
Reddere mendose causas utriusque figuræ,

Quam manibus manifesta suis emittere quæquam,
Et violare fidem primam, et convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.
Non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis,
Præcipiteisque locos vitare, et cætera quæ sint
In genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa parata est.
  Denique ut in fabrica, si prava est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum,
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tecta;
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.
Sic igitur ratio tibi rerum prava necesse est,
Falsaque sit, falsis quæcunque ab sensibus orta est.
  Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.
  Principio, auditur sonus, et vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum:
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
Præterradit enim vox fauceis sæpe, facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Quippe, per angustum turba majore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum,
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca viis, et iter lædit qua vox it in auras.
Haud igitur dubium est, quin voces verbaque constent
Corporeis e principiis, ut lædere possint.
  Nec te fallit item, quid corporis auferat, et quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigraï noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præsertim si cum summo est clamore profusus:
Ergo corpoream vocem constare necesse est,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
  Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, et item lævor lævore creatur:
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Et revocat raucum retrocita barbara bombum;
Vallibus et cycni gelidis orti ex Heliconis
Quom liquidam tollunt lugubri voce querelam.
  Hasce igitur penitus voces quom corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
  Atque ubi non longum spatium est, unde illa profecta
Perveniat vox quæque, necesse est verba quoque ipsa

Plane exaudiri, discernique articulatim:
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo,
Aëra per multum confundi verba necesse est,
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere verborum sententia quæ sit,
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.
  Præterea, edictum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo emissum præconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
  At quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
Præterlata perit frustra diffusa per auras:
Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
Reddit, et interdum frustratur imagine verbi.
  Quæ bene quom videas, rationem reddere possis
Tute tibi atque aliis, quo pacto per loca sola
Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites quom monteis inter opacos
Quærimus, et magna dispersos voce ciemus.
  Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Unam quom jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere

Finitimi fingunt, et Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi,
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum:
Et genus agricolûm late sentiscere, quom Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Unco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cætera de genere hoc monstra ac portenta loquuntur,
Ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
Sola tenere; ideo jactant miracula dictis:
Aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant:
Quom loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus:
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest, simulacra renutant:
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant;
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
Præterea, parteis in cunctas dividitur vox,
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
Dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis:

Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Ut sunt missa semel, quapropter cernere nemo
Se supra potis est; at voces accipere extra.
Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
Vox obtunditur, atque aureis confusa penetrat;
Et sonitum potius quam verba audire videmur.
  Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,
Plusculum habent in se rationis, plusque operaï.
  Principio, succum sentimus in ore, cibum quom
Mandendo exprimimus; ceu plenam spongiam aquaï
Si quis forte manu premere exsiccareque cœpit:
Inde, quod exprimimus per caulas omne palati
Diditur, et raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,
Suaviter attingunt, et suaviter omnia tractant
Humida linguaï circum sudantia templa:
At contra pungunt sensum lacerantque coorta,
Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
  Deinde voluptas est e succo fine palati;
Quom vero deorsum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
Nec refert quidquam quo victu corpus alatur,
Dummodo quod capias concoctum didere possis
Artubus, et stomachi humectum servare tenorem.

Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
Expediam; quareve, aliis quod triste et amarum est,
Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri.
Tantaque in his rebus distantia differitasque est,
Ut quod alîs cibus est, aliis fuat acre venenum:
Est itaque, ut serpens hominis contacta salivis
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.

Præterea, nobis veratrum est acre venenum,
At capris adipes et coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis,
Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus mista teneri.
Porro omnes quæcunque cibum capiunt animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecus, et generatim
Extima membrorum circumcæsura coercet;
Proinde et seminibus distant, variantque figura.
Semina quom porro distent, differre necesse est
Intervalla, viasque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, et in ore ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, majoraque debent,
Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse est,
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ proinde ac textura coercet.
Ergo ubi quod suave est aliis, aliis fit amarum,

Illis, queis suave est, lævissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus est eadem res intus acerba,
Aspera nimirum penetrant hamataque fauceis.
  Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoi febris, bili superante, coorta est,
Aut alia ratione aliqua est vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus, et omnes
Commutantur ibi positurae principiorum:
Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, et cætera sint magis apta,
Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum;
Utraque enim sunt in mellis commista sapore,
Id quod jam supera tibi sæpe ostendimus ante.
  Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum res multas esse necesse est
Unde fluens volvat varius se fluctus odorum;
Nam fluere, et mitti volgo, spargique putandum est:
Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas, ideoque per auras
Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
Volturiique cadaveribus: tum fissa ferarum
Ungula quo tulerit gressum, permissa canum vis
Ducit; et humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis servator, candidus anser.
  Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque

Pabula ducit, et a tetro resilire veneno
Cogit; eoque modo servantur sæcla ferarum.
  Hic odor ipse igitur, nareis quicunque lacessit,
Est alio ut possit permitti longius alter;
Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum
Quam sonitus, quam vox, mitto jam dicere quam res
Quæ feriunt oculorum acies visumque lacessunt:
Errabundus enim tarde venit, ac perit ante
Paullatim facilis distractus in aëris auras;
Ex alto primum quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
  Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci; quoniam per saxea sæpta
Non penetrat, qua vox volgo sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in qua sit regione locatum:
Refrigescit enim cunctando plaga per auras,
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum;
Errant sæpe canes itaque, et vestigia quærunt.
  Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est: sed item species rerum atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.
  Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alis,

Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones
Inque tueri; ita continuo meminere fugaï:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ, quom sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces:
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint;
Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus illis
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.

Nunc age, quæ moveant animum res accipe, et unde,
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facile inter se junguntur in auris,
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu
Quam quæ percipiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientque
Tenuem animi naturam intus, sensumque lacessunt.

Centauros itaque et Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur,
Partim sponte sua quæ fiunt aëre in ipso,

Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt,
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago;
Nulla fuit quoniam talis natura animalis:
Verum ubi equi, atque hominis casu convenit imago,
Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
Propter subtilem naturam et tenuia texta.
Cætera de genere hoc eadem ratione creantur;
Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
Ut prius ostendi, facile uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis subtilis imago:
Tenuis enim mens est, et mire mobilis ipsa.
Hæc fieri (ut memoro) facile hinc cognoscere possis,
Quatenus hoc simile est oculis, quod mente videmus,
Atque oculis simili fieri ratione necesse est:
Nunc igitur quoniam docui me forte leones
Cernere per simulacra, oculos quæcunque lacessunt;
Scire licet mentem simili ratione moveri
Per simulacra leonum cætera, quæ videt æque,
Nec minus, atque oculi, nisi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, quom somnus membra profudit,
Mens animi vigilat, nisi quod simulacra lacessunt
Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus;
Usque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
Reddita vita jam mors et terra potita est.
Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes

Corporis offecti sensus per membra quiescunt,
Nec possunt falsum veris convincere rebus.
Præterea, meminisse jacet, languetque sopore,
Nec dissentit, cum mortis lethique potitum
Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.
   Quod superest, non est mirum simulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, et cætera membra:
Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata
Endo statu, prior hæc gestum mutâsse videtur;
Scilicet id fieri celeri ratione putandum est.
   Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum est, plane si res exponere avemus.
   Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus id ipsum.
Anne voluntatem nostram simulacra tuentur?
Et simul ac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, si terram cordi est, si denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
Omnia sub verbone creat natura, paratque?
Quom præsertim aliis eadem in regione locoque
Longe dissimileis animus res cogitet omnis?
   Quid porro, in numerum procedere quom simulacra
Cernimus in somnis, et mollia membra movere,
Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt,
Et repetunt oculis gestum pede convenienti;

Scilicet arte madent simulacra, et docta vagantur,
Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Quom sentimus id, ut quom vox emittitur una,
Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præsto sint simulacra locis in queisque parata?
Tanta est mobilitas, et eorum copia tanta.
  Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acute
Cernere non potis est animus; proinde omnia, quæ sunt
Præterea, pereunt, nisi quæ ex se ipse paravit.
Ipse parat sese porro, speratque futurum,
Ut videat, quod consequitur rem quamque; fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam, quom tenuia quæ sint
Cernere cœperunt, contendere se atque parare,
Nec sine eo fieri posse ut cernamus acute?
Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?
  Deinde adopinamur de signis maxima parvis;
Ac nos in fraudem induimus, frustramur et ipsi.
  Fit quoque ut interdum non suppeditetur imago
Ejusdem generis, sed fœmina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adesse;

Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:
Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.
  Istud in his rebus vitium vehementer inesse:
Effugere errorem, vitareque præmetuenter,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus; et, ut proferre viaï
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari;
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utraque a parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus quæ foret usus.
  Cætera de genere hoc inter quæcunque pretantur,
Omnia perversa præpostera sunt ratione;
Nil adeo quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus, sed quod natum est, id procreat usum:
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quam lingua creata est:
Sed potius longe linguæ præcessit origo
Sermonem; multoque creatæ sunt prius aures,
Quam sonus est auditus: et omnia denique membra
Ante fuere (ut opinor) eorum quam foret usus:
Haud igitur potuere utendi crescere causa.
  At contra conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Ante fuit multo, quam lucida tela volarent:
Et volnus vitare prius natura coegit

Quam daret objectum parmaï læva per artem.
  Scilicet et fessum corpus mandare quieti
Multo antiquius est, quam lecti mollia strata:
Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.
Hæc igitur possent utendi cognita causa
Credier, ex usu quæ sunt vitaque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis:
Quo genere in primis sensus et membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est ut credere possis,
Utilitatis ob officium potuisse creari.
  Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quod natura cibum quærit quoiusque animantis;
Quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus
Multa modis multis docui, sed plurima debent
Ex animalibus iis quæ sunt exercita motu;
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rarescit corpus; et omnis
Subruitur natura, dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
  Humor item discedit in omnia quæ loca cunque
Poscunt humorem, glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,

Dissupat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem;
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.
  Nunc quî fiat, uti passus proferre queamus,
Cum volumus, varieque datum sit membra movere;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
  Dico animo nostro primum simulacra meandi
Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante:
Inde voluntas fit; neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.
At, quod providet, illius rei constat imago.
Ergo animus quom sese ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
Per membra, atque artus, animaï dissita vis est:
Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
Paullatim moles protruditur atque movetur.
Præterea, tum rarescit, quoque corpus, et aër,
Scilicet ut debet qui semper mobilis exstat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas
Corporis: hinc igitur rebus fit utrimque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
  Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,

Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
Contorquere, et onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim;
Et manus una regit quantovis impete euntem:
Atque gubernaclum contorquet quolibet unum.
Multaque per trochleas et tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas e pectore solvat,
Suavidicis potius quam multis versibus edam;
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor in ætheriis dispersus nubibus austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem,
Ne fieri negites quæ dicam posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta:
Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.

Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum:
Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.
Nam dubium non est, animaï quin opera sit
Sensus hic in nobis, quem quom sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foras, non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore lethi:

Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconflari sensus per membra repente
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur, et unde
Perturbari anima, et corpus languescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principio, externa corpus de parte necessum est,
Aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsarier ictu:
Propterea que fere res omnes aut corio sunt,
Aut etiam conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aër
Verberat hic idem quom ducitur, atque reflatur.
Quare utrimque secus quom corpus vapulet, et quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima,
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.
Conturbantur enim positura principiorum
Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animaï
Ejiciatur, et introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi;
Inter enim sæpit aditus natura, viasque:
Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,

Debile fit corpus, languescunt omnia membra;
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque cubanti
Sæpe tama submittuntur, viresque resolvunt.
Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aër,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,
Efficit; et multo sopor ille gravissimus exstat,
Quem satur aut lassus capias, quia plurima tum se
Corpora conturbant magno contusa labore:
Fit ratione eadem conjectus porro animaï
Altior, atque foras ejectus largior ejus,
Et divisior inter se, ac distractior intus.
Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In somnis eadem plerumque videmur obire:
Causidici causas agere, et componere leges;
Induperatores pugnare, ac prœlia obire;
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
Nos agere hoc autem, et naturam quærere rerum
Semper, et inventam patriis exponere chartis.
Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et, quicunque dies multos ex ordine ludis
Adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
Quom jam destiterint ea sensibus usurpare,
Reliqüas tamen esse vias in mente patenteis,

Qua possint eadem rerum simulacra venire:
Permultos itaque illa dies eadem obversantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, et mollia membra moventeis;
Et citharæ liquidum carmen, chordasque loquenteis
Auribus accipere, et consessum cernere eundem,
Scenaïque simul varios splendere decores.
Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerint esse operati
Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, quom membra jacebunt,
In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
Et quasi de palma summas contendere vireis,
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete.

Venantumque canes in molli sæpe quiete
Jactant crura tamen subito, vocesque repente
Mittunt, et crebras redducunt naribus auras,
Ut vestigia si teneant inventa ferarum:
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
Donec discussis redeant erroribus ad se.
At consueta domi catulorum blanda propago
Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, et corpus de terra conripere instant,
Proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur.
Et quam quæque magis sunt aspera seminiorum,

Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
At variæ fugiunt volucres, pennisque repente
Sollicitant divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prœlia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.
  Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt,
Magna itidem sæpe in somnis faciuntque, geruntque.
Reges expugnant, capiuntur, prœlia miscent;
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem;
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quasi pantheræ morsu sævive leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per somnum rebus loquuntur,
Indicioque sui facti persæpe fuere:
Multi mortem obeunt, multi, de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, et ex somno, quasi mentibus capti,
Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet, et totum prope faucibus occupat amnem.
Puri sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
Somno devincti credunt extollere vestem,
Totius humorem saccatum et corporis fundant:
Quom Babylonica magnifico splendore rigantur.
  Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit,

Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
Nuntia præclari voltus pulchrique coloris:
Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
Ut quasi transactis sæpe omnibus rebus profundant
Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.
  Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen, adulta ætas quom primum roborat artus:
Namque alias aliud res commovet atque lacessit;
Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
Quod simulatque suis ejectum sedibus exit,
Per membra atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa; cietque
Continuo parteis genitaleis corporis ipsas:
Inritata tument loca semine, fitque voluntas
Ejicere id, quo se contendit dira libido;
Idque petit corpus mens, unde est saucia amore:
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, et illam
Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.
  Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
Seu mulier toto jactans e corpore amorem,
Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis, hinc autem est nomen Amoris:

Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, et successit fervida cura:
Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt
Illius, et nomen dulce obversatur ad aureis.
  Sed fugitare decet simulacra, et pabula amoris
Absterrere sibi, atque alio convertere mentem;
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque;
Nec retinere semel conversum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, et inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere motus.
  Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem,
Sed potius quæ sunt sine pœna commoda sumit:
Nam certa et pura est sanis magis inde voluptas
Quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec constat quid primum oculis manibusque fruantur.
Quod petiere, premunt artè, faciuntque dolorem
Corporis, et denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcumque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,

Blandaque refrænat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Restingui quoque posse ab eodem corpore flammam:
Quod fieri contra totum natura repugnat:
Unaque res hæc est, quojus quam pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facile expletur laticum frugumque cupido;
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, et humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit;
Sed laticum simulacra petit, frustraque laborat,
In medioque sitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis,
Nec satiare queunt spectando corpora coram:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.
Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præsagit gaudia corpus,
Atque in eo est Venus, ut muliebria conserat arva;
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, et inspirant pressantes dentibus ora;
Nequidquam: quoniam nihil inde abradere possunt,

Nec penetrare, et abire in corpus corpore toto;
Nam facere interdum velle, et certare videntur:
Usque adeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
Inde redit rabies eadem, et furor ille revisit,
Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id possunt quæ machina vincat;
Usque adeo incerti tabescunt volnere cæco.
  Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore;
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, et vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans.
Unguenta, et pulchra in pedibus Sicyonia rident;
Scilicet et grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Adsidue, et Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ;
Interdum in pallam, ac Melitensia, Ceaque vertunt.
Eximia veste et victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, serta parantur;
Nequidquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:
Aut quom conscius ipse animus se forte remordet,
Desidiose agere ætatem, lustrisque perire;

Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit,
Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis;
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.
Atque in amore mala hæc proprio, summeque secundo
Inveniuntur; in adverso vero, atque inopi sunt,
Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
Innumerabilia: ut melius vigilare sit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile est, quam captum retibus ipsis
Exire, et validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque possis, inque peditus,
Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes;
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Tum quæ corporis sunt ejus, quam perpetis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci;
Et tribuunt ea quæ non sunt his commoda vere.
Multimodis igitur pravas turpeisque videmus
Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque suädent
Ut placent, quoniam fœdo adflictantur amore,
Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
Nigra, μελίχροος est: immunda et fœtida, ἄκοσμος·
Cæsia, παλλάδιον· nervosa, et lignea, δορκάς·
Parvola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal:

Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris:
Balba, loqui non quit, τραυλίζει· muta, pudens est.
At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον fit:
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, quom vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ vero est, jam mortua tussi:
At gemina et mammosa, Ceres est ipsa ab Jaccho:
Simula, σιληνὴ, ac satyra est: labiosa, φίλημα.
Cætera de genere hoc longum est si dicere coner.
　Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt, nempe hac sine viximus ante;
Nempe eadem facit, et scimus facere omnia turpi:
Et miseram tetris se suffit odoribus ipsa,
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
　At lacrymans exclusus amator limina sæpe
Floribus et sertis operit, posteisque superbos
Unguit amaracino, et foribus miser oscula figit:
Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
Una modo, causas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat alte sumpta querela;
Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par est.
Nec Veneres nostras hoc fallit; quo magis ipsæ
Omnia summopere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore;
Nequidquam: quoniam tu animo tamen omnia possis

Protrahere in lucem, atque omneis anquirere nisus:
Et si bello animo est, et non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier semper ficto suspirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit;
Et tenet adsuctis humectans oscula labris:
Nam facit ex animo sæpe, et communia quærens
Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, et equæ maribus subsidere possent,
Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
Natura, et venerem salientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis non sæpe canes discedere aventeis,
Divorsi cupide summis ex viribus tendunt,
Quom interea validis Veneris compagibus hærent?
Quod facerent numquam, nisi mutua gaudia nossent,
Quæ lacere in fraudem possent, vinctosque tenere.
Quare etiam atque etiam (ut dico) est communis voluptas.
Et commiscendo quom semine, forte virile
Fœmina vi mulxit subita, vi conripuitque;
Tum similes matrum materno semine fiunt;
Ut patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim, miscenteis volta parentum,

Corpore de patrio et materno sanguine crescunt,
Semina quom Veneris stimulis excita per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neque utrum superavit eorum, nec superatum est.
Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
Possint, et referant proavorum sæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Mista suo celant in corpore sæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt a stirpe profecta:
Inde Venus varia producit sorte figuras;
Majorumque refert voltus, vocesque, comasque;
Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
Fiunt, quam facies, et corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de semine sæclum;
Maternoque mares exsistunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de semine constat;
Atque, utri simile est magis id, quodcumque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis,
Sive virûm suboles, sive est muliebris origo.

Nec divina satum genitalem numina quoiquam
Absterrent, pater a natis ne dulcibus unquam
Adpelletur, et ut sterili Venere exigat ævom;
Quod plerique putant: et multo sanguine mœsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo.
Nequidquam divôm numen, sorteisque fatigant:

Nam steriles nimium crasso sunt semine partim;
Et liquido præter justum, tenuique vicissim:
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplo, et revocatum cedit ab ortu:
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu;
Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum,
Ægre admiscetur muliebri semine semen.

Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur;
Atque alias alii complent magis, ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt:
Et multæ steriles hymenæis ante fuerunt
Pluribus, et nactæ post sunt tamen, unde puellos
Suscipere, et partu possent ditescere dulci;
Et, quibus ante domi fœcundæ sæpe nequissent
Uxores parere, inventa est illis quoque compar
Natura, ut possent natis munire senectam.
Usque adeo magni refert, ut semina possint
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaque conveniant liquidis, et liquida crassis,
Quæ quoi juncta viro sit fœmina per Veneris res.

Atque in eo refert, quo victu vita colatur;
Namque aliis rebus concrescunt semina membris,
Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert: nam more ferarum,

Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum:
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet;
Atque exossato ciet omni pectore fluctus:
Eicit enim sulcum recta regione viaque
Vomeris, atque locis avertit seminis ictum.
Idque sua causa consuerunt scorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.
  Nec divinitus interdum, Venerisque sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur:
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, et munde corpore culto,
Ut facile insuescat secum vir degere vitam.
  Quod superest, consuetudo concinnat amorem;
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit:
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadenteis
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER QUINTUS.

Quis potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum majestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantum, qui fingere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit?
Nemo (ut opinor) erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit majestas cognita rerum,
Dicendum est; Deus ille fuit, Deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc adpellatur Sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, et tam clara luce locavit.
  Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris

Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Quom tamen his posset sine rebus vita manere:
Ut fama est aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis Deus esse videtur;
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.
Herculis antistare autem si facta putabis,
Longius a vera multo ratione ferere:
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, et horrens Arcadius sus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï,
Et Diomedis equi spirantes naribus ignem
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem; quid denique obesset,
Propter Atlantæum littus, pelageque severa,
Quo neque noster adit quisquam, neque barbarus audet?
Cætera de genere hoc quæ sunt portenta perempta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satiatem terra ferarum

Nunc etiam scatit, et trepido terrore repleta est
Per nemora ac monteis magnos, sylvasque profundas;
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.
At nisi purgatum est pectus, quæ prœlia nobis,
Atque pericula tunc ingratîs insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiesque?
Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis, nonne decebit
Hunc hominem numero divûm dignarier esse?
Quom bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibus de divis dare dicta suërit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Quoius ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere sint, in eo quam sit durare necessum;
Nec validas ævi valeant rescindere leges.
Quo genere in primis animi natura reperta est
Nativo primum consistere corpore creta;
Nec posse incolumis magnum durare per ævom:
Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
Cernere quom videamur eum, quem vita reliquit.
Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,

Nativomque simul, ratio reddunda sit, esse:
Et quibus ille modis congressus materiaï
Fundârit terram, cœlum, mare, sidera, solem,
Lunaïque globum; tum quæ tellure animantes
Exstiterint, et quæ nullo sint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divôm metus insinuârit
Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divôm.
  Præterea, solis cursus, lunæque meatus
Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne forte hæc inter cœlum terramque reamur
Libera sponte sua cursus lustrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliqua divôm volvi ratione putemus.
Nam, bene qui didicere deos securum agere ævom,
Si tamen interea mirantur qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris;
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
  Quod superest, ne te in promissis plura moremur;

Principio, maria ac terras cœlumque tuere:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
Una dies dabit exitio; multosque per annos
Sustentata ruet moles et machina mundi.
  Nec me animi fallit, quam res nova, miraque menti,
Accidat, exitium cœli terræque futurum;
Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis;
Ut fit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis:
Sed tamen effabor; dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, et graviter terrarum motibus ortis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;
Et ratio potius, quam res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.
  Qua prius adgrediar quam de re fundere fata,
Sanctius et multo certa ratione magis quam
Pythia, quæ tripode e Phœbi lauroque profatur,
Multa tibi expediam doctis solatia dictis:
Relligione refrænatus ne forte rearis
Terras, et solem, cœlum, mare, sidera, lunam,
Corpore divino debere æterna manere:
Propterea que putes ritu par esse gigantum,

Pendere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere solem,
Immortalia mortali sermone notantes.
Quæ procul usque adeo divino ab numine distant,
Inque deûm numero sic sunt indigna videri,
Notitiam potius præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
Posse animi natura putetur, consiliumque:
Sicut in æthere non arbor, nec in æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis;
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certum ac dispositum est, ubi quidquid crescat, et insit.
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque a nervis, et sanguine longiter esse:
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, et innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase maneret.
Quod quoniam nostro quoque constat corpore certum,
Dispositumque videtur, ubi esse et crescere possit
Seorsum anima atque animus; tanto magis inficiandum
Totum posse extra corpus formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.

Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est ut possis credere, sedes
Esse deûm sanctas in mundi partibus ullis:
Tenuis enim natura deûm, longeque remota
Sensibus a nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum subfugit et ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet;
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
Quæ tibi posterius largo sermone probabo.
Dicere porro, hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus divôm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum,
Nec fas esse, deûm quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ulla vi ex sedibus unquam,
Nec verbis vexare, et ab imo evertere summam;
Cætera de genere hoc adfingere, et addere, Memmi,
Desipere est: quid enim immortalibus atque beatis
Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Ut nostra quidquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?

Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Quoi veteres obsunt; sed, quoi nil accidit ægri
Tempore in anteacto, quom pulchre degeret ævom,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An, credo, in tenebris vita ac mœrore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet, quicunque est, velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas;
Qui nunquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, et ipsa
Notities hominum, divis unde insita primum,
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo est unquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
Namque ita multimodis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possint congressa creare,
Ut non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, et in taleis venere meatus
Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,

Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem montes, sylvæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope parteis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitaï causa valido consueta bidenti
Ingemere, et terram pressis proscindere aratris:
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus,
Sponte sua nequeant liquidas existere in auras.
Et tamen interdum magno quæsita labore,
Quom jam per terras frondent, atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum natura ferarum,
Humanæ genti infestum, terraque marique,
Cur alit atque auget? cur anni tempora morbos
Adportant? quare mors immatura vagatur?

Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitaï auxilio, quom primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est,
Quoi tantum in vita restet transire malorum.
At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque;
Nec crepitacula eis opus est, nec quoiquam adhibenda est
Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærunt vesteis pro tempore cœli.
Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
Queis sua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.

Principio, quoniam terraï corpus, et humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore constant:
Debet tota eadem mundi natura putari.
Quippe etenim quorum parteis et membra videmus
Corpore nativo et mortalibus esse figuris;
Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
Et nativa simul. Quapropter maxima mundi
Quom videam membra ac parteis consumpta regigni,
Scire licet, cœli quoque idem terræque fuisse
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,

Memmi, quod terram atque ignem mortalia sumpsi
Esse, neque humorem dubitavi aurasque perire,
Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.
  Principio, pars terraï nonnulla perusta
Solibus adsiduis, multa pulsata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubeisque volanteis,
Quas validi toto dispergunt aëre venti:
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, et ripas radentia flumina rodunt.
Præterea, pro parte sua quodcunque alit, auget,
Roditur; et quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum,
Ergo terra tibi libatur, et aucta recrescit.
  Quod superest, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, et latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Undique declarat: sed primum quidquid aquaï
Tollitur, in summaque fit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Partim quod subter per terras diditur omneis:
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Convenit; inde super terras fluit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
  Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto

Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcunque fluit de rebus, id omne
Aëris in magnum fertur mare: qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, et in aëra versa:
Haud igitur cessat gigni de rebus, et in res
Recidere adsidue, quoniam fluere omnia constat.
  Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
Inrigat adsidue cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen;
Nam primum quidquid fulgoris disperit eij,
Quocunque accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quod simul ac primum nubes succedere soli
Cœpere, et radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur;
Ut noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire;
Nec ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
  Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
Fulguribus, pingues multa caligine tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro,
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:

Usqueadeo properanter ab omnibus ignibus ejus
Exitium celeri celeratur origine flammæ.
Sic igitur, solem, lunam, stellasque putandum
Ex alio atque alio lucem jactare subortu,
Et primum quidquid flammaï perdere semper:
Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.
  Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, et putrescere saxa?
Non delubra deûm, simulacraque fessa fatisci?
Nec sanctum numen fati protollere fineis
Posse, neque adversus naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virûm dilapsa videmus
Cedere proporro, subitoque senescere casu?
Non ruere avolsos silices a montibus altis,
Nec validas ævi vireis perferre patique
Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
Ex infinito quæ tempore pertolerâssent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
  Denique jam tuere hoc circum, supraque, quod omnem
Continet amplexu terram; quod procreat ex se
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativom mortali corpore constat:
Nam quodcunque alias ex se res auget alitque,
Deminui debet, recreari quom recipit res.
  Præterea, si nulla fuit genitalis origo

Terraï et cœli, semperque æterna fuere,
Cur supera bellum Thebanum, et funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere poëtæ?
Quo tot facta virûm toties cecidere? nec usquam
Æternis famæ monumentis insita florent?
 Verum (ut opinor) habet novitatem summa, recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam augescunt; nunc addita navigiis sunt
Multa: modo organici melicos peperere sonores.
Denique natura hæc rerum ratioque reperta est
Nuper, et hanc primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.
 Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis,
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus adsiduis exîsse rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuisse:
Tanto quippe magis victus fateare necesse est,
Exitium quoque terraï cœlique futurum.
Nam quom res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur, ibi si tristior incubuisset
Causa, darent late cladem magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos, nisi quod morbis ægriscimus îsdem,
Atque illi, quos a vita natura removit.

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse est,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane est,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissolvique;
Sicut summarum summa est æterna, neque extra
Quis locus est, quo dissiliant; neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, et valida dissolvere plaga.
At neque (ut docui) solido cum corpore mundi
Natura est, quoniam admistum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quamvis cladem importare perîcli:
Nec porro natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspargi quo possint mœnia mundi,
Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
Haud igitur lethi præclusa est janua cœlo,
Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis:
Sed patet immani et vasto respectat hiatu.
Quare etiam nativa necessum est confiteare

Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter se quom maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel quom sol et vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperârint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur,
Tantum suppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti;
Nequidquam: quoniam verrentes æquora venti
Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
Et siccare prius confidunt omnia posse,
Quam liquor incæpti possit contingere finem.
Tantum spirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter se cernere certant:
Quom semel in terra fuerit superantior ignis,
Et semel (ut fama est) humor regnârit in arvis.
Ignis enim superavit, et ambens multa perussit,
Avia quom Phaëthonta rapax vis solis equorum
Æthere raptavit toto, terrasque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram; solque cadenti
Obvius æternam suscepit lampada mundi;

Disjectosque redegit equos, junxitque trementeis;
Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans.
Scilicet, ut veteres Grajûm cecinere poetæ;
Quod procul a vera est animi ratione repulsum.
Ignis enim superare potest, ubi materiaï
Ex infinito sunt corpora plura coorta;
Inde cadunt vires aliqua ratione revictæ,
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit superare coortus,
Ut fama est hominum, multas quando obruit urbeis;
Inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
Constiterunt imbres, et flumina vim minuerunt.
  Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundârit cœlum ac terram, pontique profunda,
Solis, lunaï cursus, ex ordine ponam.
Nam certe neque consilio primordia rerum
Ordine se suo quæque, sagaci mente locârunt;
Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
Sed quia multimodis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuêrunt concita ferri,
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Quæcunque inter se possent congressa creare;
Propterea fit, uti magnum volgata per ævom
Omnigenos cœtus et motus experiundo,

Tandem conveniant ea, quæ conventa repente
Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
Terraï, maris, et cœli, generisque animantum.
  Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni sidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aër,
Nec similis nostris rebus res ulla videri:
Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
Cum paribus jungi res, et discludere mundum,
Membraque dividere, et magnas disponere parteis
Omnigenis e principiis, discordia quorum
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus turbabat, prœlia miscens,
Propter dissimileis formas variasque figuras;
Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est a terris altum secernere cœlum,
Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri secretique ætheris ignes.
  Quippe etenim primum terraï corpora quæque,
Propterea quod erant gravia, et perplexa, coibant,
In medioque imas capiebant omnia sedes:
Quæ quanto magis inter se perplexa coibant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque efficerent, et magni mœnia mundi.

Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
Seminibus, multoque minoribus sunt elementis,
Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus se sustulit æther
Signifer, et multos secum levis abstulit igneis:
Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
Aurea quom primum gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis,
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes;
Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ sursum quom conciliantur in alto,
Corpore concreto subtexunt nubila cœlum:
Sic igitur tum se levis ac diffusilis æther
Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
Et late diffusus in omneis undique parteis,
Omnia sic avido complexu cætera sepsit.
Hunc exordia sunt solis lunæque secuta;
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neque terra sibi adscivit, neque maximus æther;
Quod nec tam fuerint gravia, ut depressa sederent,
Nec levia, ut possent per summas labier oras:
Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent, et partes ut mundi totius exstent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cum sint ea, quæ moveantur.
 His igitur rebus retractis, terra repente,

Maxima, qua nunc se ponti plaga cærula tendit,
Succidit, et salso subfodit gurgite fossas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
Et radii solis cogebant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulsa suo condensa coiret;
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando, camposque natanteis;
Et tanto magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa vaporis, et aëris, altaque cœli
Densebant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Adscensus: neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantundem omnes succumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Constitit, atque omnis mundi quasi limus in imum
Confluxit gravis, et subsedit funditus, ut fæx.
  Inde mare, inde aër, inde æther ignifer ipse.
Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta;
Et leviora aliis alia: et liquidissimus æther,
Atque levissimus, aërias super influit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aëris auris
Commiscet: sinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus; sinit incertis turbare procellis:
Ipse suos igneis certo fert impete labens.
Nam modice fluere, atque uno posse æthera nisu,

Significat ponti mare, certo quod fluit æstu,
Unum labendi conservans usque tenorem.
  Motibus astrorum nunc quæ sit causa, canamus.
Principio, magnus cœli si vertitur orbis,
Ex utraque polum parti premere aëra nobis
Dicendum est, extraque tenere, et claudere utrimque;
Inde alium supera fluere, atque intendere eodem,
Quo volvenda micant alterni sidera mundi:
Ast alium subter, contra qui subvehat orbem;
Ut fluvios versare rotas atque haustra videmus.
  Est etiam quoque uti possit cœlum omne manere
In statione, tamen quom lucida signa ferantur:
Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
Quærentesque viam circumversantur, et ignes
Passim per cœli volvunt se immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aër
Versat agens igneis; sive ipsi serpere possunt,
Quo quoiusque cibus vocat, atque invitat eunteis,
Flammea per cœlum pascenteis corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile est: sed quid possit, fiatque per omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo; plureisque sequor disponere causas
Motibus astrorum, quæ possint esse per omne.
E quibus una tamen sit et hæc quoque causa necesse est,
Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum,

Præcipere, haud quaquam est pedetentim progredientis.
Terraque ut in media mundi regione quiescat,
Evanescere paullatim, et decrescere pondus
Convenit: atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aëriis mundi, quibus insita sidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras;
Ut sua quoique homini nullo sunt pondere membra:
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At quæcunque foris veniunt, impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
Usqueadeo magni refert, quoi quæ adjaceat res.
Sic igitur tellus non est aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine mundi;
Certaque pars ejus, quasi nobis membra, videtur.
Præterea grandi tonitru concussa repente
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis mundi, cœloque revincta:
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animaï,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?

Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quid potis est nobis, nisi vis quæ membra gubernat?
Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aër
Conjunctus terris, et nobis est animi vis?
Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus e spatiis cunque ignes lumina possunt
Adjicere, et calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore libant
Flammarum, nihilo ad speciem est contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, et loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet filumque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.
Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id est, nihilo fertur majore figura,
Quam, nostris oculis qua cernimus, esse videtur.
Nam prius omnia, quæ longe remota tuemur
Aëra per multum, specie confusa videntur,
Quam minimum filum: quapropter luna necesse est,
Quandoquidem claram speciem certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cunque notata,
Quanta quoque hæc fuvat, tanta hinc videatur in alto.
Postremo, quoscunque vides hinc ætheris igneis,

(Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis,
Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, quom longius absint,)
Scire licet, perquam pauxillo posse minores
Esse, vel exigua majores parte, brevique.
  Illud item non est mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
Quod maria ac terras omneis cœlumque rigando
Compleat, et calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem scatere, atque erumpere lumen
Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
Undique conveniunt, et sic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nonne vides etiam, quam late parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campisque redundet?
Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni
Aëra percipiat calidis fervoribus ardor,
Opportunus ita est si forte, et idoneus aër,
Ut queat accendi parvis ardoribus ictus;
Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
Accipere ex una scintilla incendia passim:
Forsitan et rosea sol alte lampade lucens
Possideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,

Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis e partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.
Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit;
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, et acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribus signis,
Inferior multo quod sit quam fervida signa:
Et magis hoc lunam; et quanto demissior ejus
Cursus abest procul a cœlo, terrisque propinquat,
Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur:
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
Fit quoque ut e mundi transversis partibus aër
Alternis certo fluere alter tempore possit,

Qui queat æstivis solem detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, et fervida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum est,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aëribus posse alternis a partibus ire.
Nonne vides etiam diversis nubila ventis
Diversas ire in parteis, inferna supernis?
Quî minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus inter se diversis sidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo cursu sol extima cœli
Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
Concussos itere, et labefactos aëre multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit
Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem.
Tempore item certo roseam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, et lumina pandit,
Aut quia sol idem sub terras ille revertens
Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, et semina multa
Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
Quod genus Idæis fama est e montibus altis
Dispersos igneis orienti lumine cerni;

Inde coire globum quasi in unum, et conficere orbem.
  Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
Semina confluere, et solis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus: florescunt tempore certo
Arbusta, et certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, et impubem molli pubescere veste,
Et pariter mollem malis demittere barbam.
Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
Atque ita res mundi cecidere ab origine prima,
Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.
  Crescere itemque dies licet, et tabescere nocteis,
Et minui luces, quom sumant augmina noctes;
Aut quia sol idem sub terras, atque superne,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit, et in parteis non æquas dividit orbem;
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Ejus in adversa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id signum cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio cursu flatus aquilonis, et austri,
Distinet æquato cœlum discrimine metas,

Propter signiferi posituram totius orbis;
Annua sol in quo contundit tempora serpens,
Obliquo terras et cœlum lumine lustrans:
Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli
Omnia dispositis signis ornata notârunt.
Aut quia crassior est certis in partibus aër,
Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
Nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus:
Propterea noctes hiberno tempore longæ
Cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
Tardius et citius consuerunt confluere ignes,
Qui faciant solem certa de surgere parte.

Luna potest solis radiis percussa nitere,
Inque dies majus lumen convertere nobis
Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
Inde minutatim retro quasi condere lumen
Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
Labitur ex alia signorum parte per orbem:
Ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilaï
Consimilem, cursusque viam sub sole tenere;
Propterea fit uti videantur dicere verum.

Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
Volvier, et varias splendoris reddere formas:

Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, et una
Labitur omnimodis occursans officiensque,
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Versarique potest, globus ut, si forte, pilaï
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus;
Versandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
Ad speciem vertit nobis, oculosque patenteis:
Inde minutatim retro contorquet, et aufert
Luciferam partem glomeraminis atque pilaï:
Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contra convincere tendit;
Proinde quasi id fieri nequeat quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.

Denique, cur nequeat semper nova luna creari
Ordine formarum certo certisque figuris,
Inque dies privos abolescere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte locoque,
Difficile est ratione docere, et vincere verbis,
Ordine quom videas tam certo multa creari.
It Ver, et Venus, et Veneris prænuntius ante
Pinnatus graditur Zephyrus; vestigia propter
Flora quibus mater præspargens ante viaï
Cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet.
Inde loci sequitur Calor aridus, et comes una
Pulverulenta Ceres, et Etesia flabra Aquilonum;

Inde Autumnus adit; graditur simul Euius Euan:
Inde aliæ tempestates ventique sequuntur,
Altitonans Volturnus, et Auster fulmine pollens:
Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, Hyems sequitur, crepitans ac dentibus Algus.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, et certo deletur tempore rursus,
Quom fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus e causis fieri tibi posse putandum est.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, et a terris altum caput obstruere eji,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Quom loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, et oppressum solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,

Cur nequeat certa mundi languescere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica per exit?
  Quod superest, quoniam magni per cærula mundi
Qua fieri quidquid posset ratione, resolvi:
Solis uti varios cursus, lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis et causa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire,
Et nec opinanteis tenebris obducere terras,
Quom quasi connivent; et aperto lumine rursum
Omnia convisunt clara loca candida luce:
  Nunc redeo ad mundi novitatem, et mollia terræ
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, et incertis tentârit credere ventis.
  Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis; camposque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusque datum est variis exinde per auras
Crescendi magnum immissis certamen habenis:
Ut pluma atque pili primum setæque creantur
Quadrupedum in membris, et corpore pennipotentum;
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta:
Nam neque de cœlo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exîsse lacunis.
Linquitur, ut merito maternum nomen adepta

Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata:
Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
Imbribus et calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et majora, nova tellure atque æthere adulto.
Principio, genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno;
Folliculos ut nunc tereteis æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua, victum vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
Multus enim calor atque humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti;
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis; sicut nunc fœmina quæque
Quom peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat multa et molli lanugine abundans.
At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras:
Omnia enim pariter crescunt, et robora sumunt.
Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta

Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur montibus passim,
Aëriasque simul volucreis variantibus formis.
  Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, et vertere cogit.
Namque aliud putrescit, et ævo debile languet:
Porro aliud concrescit, et e contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, et ex alio terram status excipit alter;
Quod potuit, nequeat: possit, quod non tulit ante.
  Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata est, mira facie, membrisque coorta;
(Androgynum inter utrum, nec utrumque, et utrinque
    remotum)
Orba pedum partim, manuum viduata vicissim,
Muta, sine ore etiam, sine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæsu:
Nec facere ut possent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec sumere, quod foret usus.
Cætera de genere hoc monstra ac portenta creabat:
Nequidquam: quoniam natura absterruit auctum:

Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Ut propagando possint producere sæcla.
Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
Semina qua possint membris manare remissis:
Fœminaque ut maribus conjungi possit, habere
Mutua queis nectant inter se gaudia, utrisque.

Multaque tum interiisse animantum sæcla necesse est,
Nec potuisse propagando procudere prolem.
Nam quæcunque vides vesci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
Ex ineunte ævo genus id tutata reservans:
Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quæ
Commendata manent tutelæ tradita nostræ.
Principio, genus acre leonum, sævaque sæcla
Tutata est virtus, volpeis dolus, et fuga cervos.
At levisomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne quod est veterino semine partum,
Lanigeræque simul pecudes, et bucera sæcla,
Omnia sunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupide fugere feras, pacemque secutæ
Sunt, et larga suo sine pabula parta labore:
Quæ damus utilitatis eorum præmia causa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipsa
Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis

Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ lucroque jacebant
Indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
  Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
Esse queat duplici natura, et corpore bino
Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit:
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
  Principio, circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haud quaquam: quin sæpe etiamnum
Ubera mammarum in somnis lactantia quæret.
Post ubi equom validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita;
Tum demum pueris ævo florente juventas
Occipit, et molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine et veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, et cætera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
Corporibus, neque projiciunt ætate senecta;
Nec simili Venere ardescunt, nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus:

Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum.
Flamma quidem vero quom corpora fulva leonum
Tam soleat torrere, atque urere, quam genus omne
Visceris, in terris quodcunque et sanguinis exstet:
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, cœloque recenti
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani;
Multa licet simili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxisse, et gemmis florere arbusta suêsse:
Aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset,
Et manibus totum circum se vertere cœlum.
Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit;
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quæ de terris nunc quoque abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possint complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit; et omnes
Fœdere naturæ certo discrimina servant.

Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creâsset;
Et majoribus et solidis magis ossibus intus
Fundatum, et validis aptum per viscera nervis;
Nec facile ex æstu, nec frigore quod caperetur,
Nec novitate cibi, nec labi corporis ulla;
Multaque per cœlum solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam, nec scibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quod sol atque imbres dederant, quod terra creârat
Sponte sua, satis id placabat pectora donum;
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, et quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam majora ferebat:
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluvii fontesque vocabant:
Ut nunc montibus e magnis decursus aquaï
Claricitat late sitientia sæcla ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,

Humida saxa super viridi stillantia musco:
Et partim plano scatere atque erumpere campo.
Necdum res igni scibant tractare, nec uti
Pellibus, et spoliis corpus vestire ferarum:
Sed nemora, atque cavos monteis, sylvasque colebant,
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare imbreisque coacti:
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti:
Quod quoique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.
Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido:
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum
Missilibus saxis et magno pondere clavæ,
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris:
Setigerisque pares suibus silvestria membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cœlo.

A parvis quod enim consuerant cernere semper
Alterno tenebras, et lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis.
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri suis adventu validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.
  Nec nimio tum plus quam nunc mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus:
Et nemora ac monteis gemitu sylvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servârat, corpore adeso,
Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus orcum,
Donicum eos vita privârunt vermina sæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
  At non multa virûm sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum, frustra mare sæpe coortum

Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis;
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis:
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum pænuria deinde cibi, languentia letho
Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis sollertius ipsi.
  Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque parârunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
Tunc et amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare:
Et pueros commendârunt, muliebreque sæclum,
Vocibus et gestu quom balbe significarent
Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
Sed bona magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremptum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, et utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Quom facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti.
Cornua nata prius vitulo quam frontibus exstent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix etiam quom sunt dentes unguesque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, et a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quîsse putentur?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant; unde insita notities est
Utilitatis, et unde data est huic prima potestas,
Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent:
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid facto esset opus; faciles neque enim paterentur,

Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
  Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox et lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Quom pecudes mutæ, quom denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces variasque ciere,
Quom metus aut dolor est, et quom jam gaudia gliscunt?
Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.
  Inritata canum quom primum magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabie districta minantur;
Et quom jam latrant, et vocibus omnia complent.
At catulos blande quom lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant;
Et quom deserti baubantur in ædibus, aut quom
Plorantes fugiunt submisso corpore plagas.
  Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus Amoris;
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma:
Ac quom sis alias concussis artubus hinnit?
  Postremo, genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis

Fluctibus in salsis victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces;
Et quom de victu certant, prædaque repugnant.
Et partim mutant cum tempestatibus una
Raucisonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbreis
Poscere, et interdum ventos aurasque vocare.
  Ergo, si varii sensus animalia cogunt,
Muta tamen quom sint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum est tum potuisse
Dissimileis alia atque alia res voce notare?
  Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
Fulgere, quom cœli donavit plaga vapores.
Et ramosa tamen quom ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis;
Emicat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur:
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
  Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis in victum vitamque priorem

Commutare novis monstrabant rebus, et igni,
Ingenio qui præstabant, et corde vigebant.
  Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque:
Et pecudes, et agros divisere, atque dedere
Pro facie cujusque, et viribus, ingenioque:
Nam facies multum valuit, viresque vigebant.
Posterius res inventa est, aurumque repertum,
Quod facile et validis et pulchris dempsit honorem.
Divitioris enim sectam plerumque sequuntur
Quamlubet et fortes, et pulchro corpore creti.
  Quod siquis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim est unquam pænuria parvi:
At claros se homines voluere esse, atque potenteis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam:
Nequidquam; quoniam ad summum succedere honorem
Certantes, iter infestum fecere viaï.
Et tamen e summo quasi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemptim in Tartara tetra:
Ut satius multo jam sit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, et regna tenere.
Proinde, sine, incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis;
Invidia quoniam seu fulmine summa vaporant

Plerumque, et quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore; petuntque
Res ex auditis potius quam sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.
Ergo regibus occisis subversa jacebat
Pristina majestas soliorum, et sceptra superba;
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem:
Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad summam fæcem turbasque redibat,
Imperium sibi quom, ac summatum quisque petebat.
Inde magistratum partim docuere creare,
Juraque constituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defessum vi colere ævom,
Ex inimicitiis languebat: quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub leges arctaque jura:
Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quam nunc concessum est legibus æquis;
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævom;
Unde metus maculat pœnarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque revertit:
Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim divôm genus humanumque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:

Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procrâxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.

Nunc quæ causa deûm per magnas numina genteis
Pervolgârit, et ararum compleverit urbeis,
Suscipiendaque curârit solemnia sacra,
Quæ nunc in magnis florent sacra rebus, locisque:
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra deûm nova toto suscitat orbi
Terrarum, et festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile est rationem reddere verbis.

Quippe etenim jam tum divôm mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis mirando corporis auctu.
His igitur sensum tribuebant, propterea quod
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara et viribus amplis.
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, et forma manebat,
(Et manet omnino) et quod tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci posse putabant.
Fortunisque ideo longe præstare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
Et simul in somnis quia multa et mira videbant
Efficere, et nullum capere ipsos inde laborem.

Præterea, cœli rationes ordine certo,

Et varia annorum cernebant tempora verti;
Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis:
Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
Tradere, et illorum nutu facere omnia flecti.
In cœloque deûm sedes et templa locârunt,
Per cœlum volvi quia sol et luna videntur:
Luna, dies, et nox, et noctis signa severa,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus et murmura magna minarum.
O genus infelix humanum! talia divis
Quom tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
Volnera, quas lacrymas peperere minoribus nostris!
Nec pietas ulla est velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
Nec procumbere humi prostratum, et pandere palmas
Ante deûm delubra, nec aras sanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota:
Sed mage pacata posse omnia mente tueri.
Nam quom suspicimus magni cœlestia mundi
Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem solis lunæque viarum,
Tunc aliis oppressa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ forte deûm nobis immensa potestas

Sit, vario motu quæ candida sidera verset.
Tentat enim dubiam mentem rationis egestas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et simul, ecquæ sit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc possint ferre laborem:
An divinitus æterna donata salute,
Perpetuo possint ævi labentia tractu,
Immensi validas ævi contemnere vireis.

Præterea, quoi non animus formidine divôm
Contrahitur? quoi non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili quom plaga torrida tellus
Contremit, et magnum percurrunt murmura cœlum?
Non populi gentesque tremunt? regesque superbi
Conripiunt divôm perculsi membra timore,
Ne quod ob admissum fœde, dictumve superbe
Pœnarum grave sit solvendi tempus adactum?
Summa etiam quom vis violenti per mare venti
Induperatorem classis super æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus atque elephantis:
Non divôm pacem votis adit? ac prece quæsit
Ventorum pavidus paces animasque secundas?
Nequidquam: quoniam violento turbine sæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
Usqueadeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, et pulchros fasceis, sævasque secureis
Proculcare, ac ludibrio sibi habere videtur.

Denique sub pedibus tellus quom tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur:
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla,
Atque potestates magnas mirasque relinquunt
In rebus vireis divôm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, æs, atque aurum, ferrumque repertum est,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
Ignis ubi ingenteis sylvas ardore cremârat
Montibus in magnis, seu cœli fulmine misso,
Sive quod inter se bellum sylvestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem formidinis ergo;
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, et pascua reddere rura:
Sive feras interficere, et ditescere præda:
Nam fovea atque igni prius est venarier ortum,
Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere.
Quidquid id est, quacunque e causa flammeus ardor
Horribili sonitu sylvas exederat altis
Ab radicibus, et terram percoxerat igni;
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus et auri,
Æris item et plumbi; quæ quom concreta videbant
Posterius claro in terris splendere colore,
Tollebant nitido capti lævique lepore:
Et simili formata videbant esse figura,

Atque lacunarum fuerant vestigia quoique:
Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
Quamlibet in formam et faciem decurrere rerum,
Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
Mucronum duci fastigia procudendo;
Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris:
Nequidquam; quoniam cedebat victa potestas,
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum;
Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem:
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore;
Porro aliud succedit, et e contemptibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, et miro est mortaleis inter honore.

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile est ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, et item sylvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, postquam sunt cognita primum:
Posterius ferri vis est ærisque reperta:

Et prior æris erat quam ferri cognitus usus;
Quo facilis magis est natura, et copia major.
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, et volnera vasta serebant,
Et pecus atque agros adimebant: nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda et inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
  Et prius est armatum in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frænis, dextraque vigere;
Quam bijugo curru belli tentare pericla:
Et bijugo prius est quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum adscendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, et magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentârunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique sues sævos sunt mittere in hosteis;
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis sævisque magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere;

Nequidquam: quoniam permista cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas;
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, et frænis convertere in hosteis.
Inritata leæ jaciebant corpora saltu
Undique, et advorsum venientibus ora petebant:
Et nec opinanteis a tergo deripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere vinctos,
Morsibus adfixæ validis atque unguibus uncis:
Jactabantque suos tauri, pedibusque terebant;
Et latera ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
At validis socios cædebant dentibus apri,
"Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi:
" In se fracta suo tinguentes sanguine tela:
Permistasque dabant equitum peditumque ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequidquam: quoniam a nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:

Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro male mactæ
Diffugiunt, fera facta suis quom multa dedere:
Si fuit, ut facerent. Sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quam commune malum fuerat fœdumque futurum;
Et magis id possis factum contendere in Omni,
In variis mundis varia ratione creatis,
Quam certo atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quam dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen:
Textile post ferrum est; quia ferro tela parantur:
Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, et radii, scapique sonantes.

Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebre genus; nam longe præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertere severi,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potius durum sufferre laborem;
Atque opere in duro durarent membra manusque.

At specimen sationis, et insitionis origo
Ipsa fuit rerum primum natura creatrix;
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestiva dabant pullorum examina subter.

Unde etiam libitum est stirpeis committere ramis;
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem succedere sylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta
Collibus et campis ut haberent, atque olearum
Cærula distinguens inter plaga currere posset
Per tumulos, et convalleis, camposque profusa:
Ut nunc esse vides vario distincta lepore
Omnia, quæ pomis intersita dulcibus ornant;
Arbustisque tenent felicibus obsita circum.
At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines possent, aureisque juvare.
Et zephyri cava per calamorum sibila primum
Agresteis docuere cavas inflare cicutas:
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Avia per nemora, ac sylvas saltusque reperta,
Per loca pastorum deserta, atque otia dia:
Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant

Cum satiate cibi: nam tum sunt otia cordi.
Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
Præsertim quom tempestas ridebat, et anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas;
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuêrant; agrestis enim tum musa vigebat:
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, et foliis lascivia læta monebat;
Atque extra numerum procedere membra moventeis
Duriter, et duro terram pede pellere matrem:
Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
Omnia quod nova tum magis hæc, et mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, et flectere cantus;
Et supera calamos unco percurrere labro:
Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
Et numerûm servare genus didicere; neque hilo
Majorem interea capiunt dulcedinis fructum,
Quam sylvestre genus capiebat terrigenarum.

Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante
Suavius, in primis placet, et pollere videtur;
Posteriorque fere melior res illa reperta
Perdit, et immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cœpit glandis: sic illa relicta

Strata cubilia sunt herbis, et frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contempta ferina est,
Quam reor invidia tali tunc esse repertam,
Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret;
Et tandem inter eos distractum, sanguine multo
Dispersisse, neque in fructum convertere quîsse.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, et purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant:
Quo magis in nobis (ut opinor) culpa residit.
Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
Purpurea, atque auro, signisque ingentibus apta;
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit:
Ergo hominum genus incassum frustraque laborat,
Semper et in curis consumit inanibus ævom;
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, et omnino quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus æstus.
At vigiles mundi magnum et versatile templum
Sol et luna suo lustrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora verti:
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Jam validis septi degebant turribus ævom,
Et divisa colebatur, discretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibus pandis;

Auxilia et socios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus quom res gestas cœpere poetæ
Tradere; nec multo prius sunt elementa reperta.
Propterea quid sit prius actum respicere ætas
Nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.
  Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vesteis, et cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, et dædala signa polire,
Usus, et impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredienteis.
Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras:
Namque alid ex alio clarescere corde videmus
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

T. LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA

LIBER SEXTUS.

Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ:
Et recreaverunt vitam, legesque rogârunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Quom genuere Virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Quojus et exstincti propter divina reperta
Divolgata vetus, jam ad cœlum gloria fertur.
Nam quom vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
" Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata;
Divitiis homines, et honore, et laude potenteis
Adfluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi quoiquam tamen anxia corda,

Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, et commoda cunque venirent;
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explerier unquam:
Partim quod tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Exposuitque Bonum Summum, quo tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Qua possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibus passim,
Quod flueret fortunai varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic natura parâsset;
Et quibus e portis occurri quoique deceret:
At genus humanum frustra plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:

Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, et nativo consistere corpore cœlum;
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porro:
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata est, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cætera, quæ fieri in terris cœloque tuentur
Mortales, pavidis quom pendent mentibus sæpe,
Efficiunt animos humileis formidine divôm,
Depressosque premunt ad terram, propterea quod
Ignorantia causarum conferre deorum
Cogit ad imperium res, et concedere regnum: et
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicere deos securum agere ævom,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat; finita potestas denique quoique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes tota regione feruntur.

Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis,
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum,
Delibata deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt; non quod violari summa deûm vis
Possit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis:
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus:
Nec delubra deûm placido cum pectore adibis:
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis:
Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
Rejiciat, quamquam sunt a me multa profata,
Multa tamen restant, et sunt ornanda politis
Versibus, et ratio cœli, speciesque tenenda.
Sunt tempestates, et fulmina clara canenda,
Quid faciant, et qua de causa quæque ferantur:
Ne trepides cœli divisis partibus amens,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hinc partem; quo pacto per loca septa
Insinuârit, et hinc dominatus ut extulerit se:
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, c fieri divino numine rentur.

Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
Currenti spatium præmonstra, callida Musa,

Calliope, requies hominum, divômque voluptas:
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.
  Principio, tonitru quatiuntur cærula cœli,
Propterea quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibus ventis:
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
Verum ubicunque magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
  Præterea, neque tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quam sunt lapides ac tigna; neque autem
Tam tenues, quam sunt nebulæ, fumique volantes:
Nam cadere aut bruto deberent pondere pressæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, et grandinis imbreis.
  Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque;
Interdum perscissa furit petulantibus Euris,
Et fragileis sonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
Aut ubi suspensam vestem, chartasve volanteis
Verberibus venti versant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
Frontibus adversis possint, quam de latere ire
Diverso motu radentes corporis tractum:
Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque

Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
Omnia sæpe gravi tremere, et divolsa repente
Maxima dissiluisse capacis mœnia mundi,
Quom subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.
Post ubi commovit vis ejus, et impetus acer,
Tum perterricrepo sonitu dat missa fragorem:
Nec mirum, quom plena animæ vesicula parva
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.
Est etiam ratio, quom venti nubila perflant,
Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri:
Scilicet ut crebram sylvam quom flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem.
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Perscindat nubem perfringens impete recto:
Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res;
Hîc, ubi lenior est, in terra quom tamen alta
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, quom frangitur æstu.
Fit quoque, ubi e nube in nubem vis incidit ardens

Fulminis; hæc multo si forte humore recepit
Ignem continuo, ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propere demersimus imbrem.
 Aridior porro si nubes accipit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repente:
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno;
Nec res ulla magis quam Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.
 Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte.
Ventus enim quom confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, et grandine misti.
 Fulgit item, nubes ignis quom semina multa
Excussere suo concursu, seu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
Exsilit, et claras scintillas dissupat ignis.
 Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus
Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
Id licet hinc etiam cognoscere; cædere si quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,

E simili causa, et concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, et tremulo tempestas impete fulgit;
Ventus ubi invasit nubem, et versatus ibidem
Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
Mobilitate sua fervescit; ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem quom perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, et simul alte
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis quam sursum exstructa quid exstent;
Contemplator enim quom montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras;
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibus structas
Cernere, quas venti quom, tempestate coorta,
Complerunt, magno indignantur murmure clausi

Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt;
Quærentesque viam circumversantur, et ignis
Semina convolvunt e nubibus; atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse est
Ignis habere; etenim quom sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos et splendidus ollis:
Quippe etenim solis de lumine multa necesse est
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.
Hasce igitur quom ventus agens contrusit in unum
Compressitque locum cogens, expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, quom rarescunt quoque nubila cœli.
Nam quom ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse est
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore et sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita constent
Fulmina, declarant ictus, et inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras:
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.

Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,

Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis mobilibusque
Corporibus, quoi nil omnino obsistere possit:
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces; transit per saxa, per æra;
Et liquidum puncto facit æs in tempore, et aurum.
Curat item ut vasis integris vina repente
Diffugiant; quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum; et
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usque adeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, et dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur, et impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna trabeisque,
Et monumenta virûm demoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
Cætera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.

Fulmina gignier e crassis, alteque putandum est
Nubibus exstructis; nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,

Quod tunc per totum concrescunt aëra nubes
Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, et magnas cœli complêsse cavernas:
Usque adeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Quom commoliri tempestas fulmina cœptat.
  Præterea, persæpe niger quoque per mare nimbus,
Ut picis e cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, et fertus tenebris, procul attrahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus;
In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exemto nubila sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.
  His igitur ventis atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo passim fremitus et fulgura fiunt:
Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; et multa necesse est
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expressit multa vaporis

Semina, seque simul cum eo commiscuit igni;
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus:
Nam duplici ratione accenditur, ipse sua nam
Mobilitate calescit, et e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit; maturum tum quasi fulmen
Perscindit subito nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
Opprimere ut cœli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, et altum
Murmura percurrunt cœlum; nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, et uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare.
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus quom provolat ictu.

Est etiam quom vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem;
Quam quom perscidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen:
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,

Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per auras;
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvola, quæ faciunt ignem commista volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, quom multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
  Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida quom venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia quom vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis,
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum;
Ut lapidem ferro quom cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, et idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est:
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.
  Mobilitas autem fit fulminis, et gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Conligit, et magnum conamen sumit eundi:
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,

Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.
  Adde quod e parvis ac lævibus est elementis:
Nec facile est tali naturæ obsistere quidquam;
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.
  Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: quom plaga sit addita vero,
Mobilitas duplicatur, et impetus ille gravescit:
Ut vehementius, et citius, quæcunque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
  Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, et roborat ictum:
Nam facit, ut, quæ sint illius semina cumque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum volventia cursum.
  Forsan et ex ipso veniens trahit aëre quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
  Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis:
Multaque perfringit, quom corpora fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.
  Dissolvit porro facile æs, aurumque repente
Confervefacit; e parvis quia facta minute

Corporibus vis est, et lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur, et insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, et vincla relaxant.
 Auctumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cœli domus undique, totaque tellus;
Et quom tempora se veris florentia pandunt:
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumque igitur quom cœli tempora constant,
Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus et æstum:
Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina
 nobis,
Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu
Ignibus et ventis furibundus fluctuet aër.
Prima caloris enim pars, et postrema rigoris,
Tempus id est vernum: quare pugnare necesse est
Dissimiles inter se res, turbareque mistas.
Et calor extremus primo cum frigore mistus
Volvitur, auctumni quod fertur nomine tempus:
Hîc quoque confligunt hiemes æstatibus acres.
Propterea sunt hæc bella anni nominitanda:
Nec mirum est in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, et qua vi faciat rem quamque videre:
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
Indicia occultæ divôm perquirere mentis,
Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuârit, et hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt sonitu cœlestia templa,
Et jaciunt igneis, quo quoique est cumque voluptas,
Cur, quibus incautum scelus aversabile cumque est,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris halent
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullæ sibi turpis conscius rei
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subito conreptus et igni?

Cur etiam loca sola petunt, frustraque laborant?
An con brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque Patris cur telum perpetiuntur
Obtundi? cur ipse sinit, neque parcit in hosteis?

Denique, cur nunquam cœlo jacit undique puro
Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit?
An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas

Arguit, et liquidam molem, camposque natantes?
 Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,
Cur dubitat facere ut possimus cernere missum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, et fremitus, et murmura concit?
 Et simul in multas parteis quî credere possis
Mittere? An hoc ausis nunquam contendere factum,
Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe est numero factum, fierique necesse est,
Ut pluere in multis regionibus, et cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 Postremo, cur sancta deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes;
Et bene facta deûm frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque hujus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?
 Quod superest, facile est ex his cognoscere rebus,
Πρηστῆρας Graii quos ab re nominitârunt,
In mare qua missi veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna
In mare de cœlo descendat, quam freta circum
Fervescunt graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.

Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut sit
In mare de cœlo tanquam demissa columna
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, et extendatur in undas:
Quam quom discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, et fervorem mirum concinnat in undis;
Versabundus enim turbo descendit, et illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se immittit, et omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
  Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex, conradens ex aëre semina nubis,
Et quasi demissum cœlo Prestera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ:
Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse est
Officere in terris; apparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, cœloque patenti.
  Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cœli spatio coiêre repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis;
Inde ea comprendunt inter se, conque gregantur,

Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usque adeo, donec tempestas sæva coorta est.
Fit quoque uti montis vicina cacumina cœlo
Quam sint quæque magis, tanto magis edita fument
Assidue fulvæ nubis caligine crassa;
Propterea, quia quom consistunt nubila primum,
Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis:
Hîc demum fit, uti turba majore coorta,
Condensa ac stipata simul cernantur, et udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
Nam loca declarat sursum ventosa patere
Res ipsa ad sensum, monteis quom adscendimus altos.
Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, quom concipiunt humoris adhæsum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque e salso consurgere nomine ponti.
Nam ratio consanguinea est humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, et simul ipsa
Surgere de terra nebulas æstumque videmus;
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua cœlum caligine, et altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cœtum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
Immemorabile per spatium transire solerent.
Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impensa superne:
Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quasi per magni circum spiracula mundi
Exitus introitusque elementis redditus exstat.

Nunc age, quo pacto pluvius concrescat in altis
Nubibus humor, et in terras demissus ut imber
Decidat, expediam. Primum jam semina aquaï
Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
Et nubeis, et aquam quæcunque in nubibus exstat;
Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
Sudor item atque humor quicunque est denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Quom supera magnum venti mare nubila portant.
Consimili ratione ex omnibus amnibus humor

Tollitur in nubeis; quo quom bene semina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta,
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter; nam vis venti contrudit, et ipsa
Copia nimborum, turba majore coorta,
Urget, et e supero premit, ac facit effluere imbreis.
  Præterea, quom rarescunt quoque nubila ventis,
Aut dissolvuntur solis super icta calore,
Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
Cera super calido tabescens multa liquescat.
  Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, et impete venti.
  At retinere diu pluviæ, longumque morari
Consuerunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Insuper, atque omni volgo de parte feruntur:
Terraque quom fumans humorem tota rehalat.
  Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
Adversa fulsit nimborum adspergine contra;
Tum color in nigris exsistit nubibus arqui.
  Cætera quæ sursum crescunt, sursumque creantur,
Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
Et mora, quæ fluvios passim refrænat eunteis;
Perfacile est tamen hæc reperire, animoque videre,

Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Quom bene cognôris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio terraï motibus exstet,
Percipe: et in primis terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera est, ventis, atque undique plenam
Speluncis, multosque lacus multasque lacunas
In gremio gerere, et rupeis, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, submerso capite putandum est;
Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His igitur rebus subjunctis, suppositisque:
Terra superne tremit magnis concussa ruinis
Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas:
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concussu, late disserpunt inde tremores;
Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta viam propter non magno pondere tota:
Nec minus exsultant, ubi currus fortis equôm vis
Ferratos utrinque rotarum succutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ vastasque lacunas
Gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
Ut jactetur aqua, et fluctu quoque terra vacillet:
Ut vas in terra non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea, ventus quom per loca subcava terræ

Conlectus parti ex una procumbit, et urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas,
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cœlumque magis quanto sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem;
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
Quom videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod nisi respirent venti, non ulla refrænet
Res, neque ab exitio possit reprendere euntem:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi;
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit: inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
  Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam,
Aut extrinsecus, aut ipsa a tellure coorta
In loca se cava terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu,
Versabundaque portatur; post incita quom vis
Exagitata foras erumpitur, et simul artam

Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, et fuit Ægis
In Peloponneso: quas exitus hic animaï
Disturbât urbeis, et terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, et multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animaï
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror; et incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus quom venit in artus,
Concutit, invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta superne timent, metuunt inferne cavernas
Terraï ne dissolvat natura repente;
Neu distracta suum late dispandat hiatum,
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet, quamvis cœlum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti:
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus substracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, et fiat mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus

Naturam, quo tantus fuat decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte:
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis;
Omnia quæ maria ac terras sparguntque rigantque.
Adde suos fonteis: tamen ad maris omnia summam
Guttaï vix instar erunt unius ad augmen:
Quo minus est mirum, mare non augescere magnum.

Præterea, magnam sol partem detrahit æstu:
Quippe videmus enim vesteis humore madenteis
Exsiccare suis radiis ardentibus solem:
At pelage multa, et late substrata videmus.
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem:
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porro venti magnam quoque tollere partem
Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Una nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.

Præterea, docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti:
Et passim toto terrarum spargere in orbe,
Quom pluit in terris, et venti nubila portant.

Postremo, quoniam raro cum corpore tellus
Est et conjuncta est, oras maris undique cingens:
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore salso;

Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
Confluit: inde super terras redit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
  Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam: neque enim dia de clade coorta
Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad se convertit gentibus ora,
Fumida quom cœli scintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura novarum.
  Hisce tibi rebus late est alteque videndum,
Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cœlum summaï totius unum
Quam sit parvola pars, et quam multesima constet:
Nec tota pars, homo terraï quota totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane, mirari multa relinquas.
  Num quis enim nostrûm miratur, siquis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam,
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subito pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Exsistit sacer ignis, et urit corpore serpens

Quamcunque arripuit partem, repitque per artus.
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
Et satis hæc tellus nobis cœlumque mali fert,
Unde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum est
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Unde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare et terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cœlum.
Id quoque enim fit, et ardescunt cœlestia templa,
Ut tempestates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.

At nimis est ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet, et fluvius, qui visus, maximus eji,
Qui non ante aliquem majorem vidit: et ingens
Arbor, homoque videtur; et omnia de genere omni
Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
Quom tamen omnia cum cœlo, terraque, marique
Nil sint ad summam summaï totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente
Flamma foras vastis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primum totius subcava montis
Est natura, fere silicum suffulta cavernis:
Omnibus est porro in speluncis ventus et aër:
Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circum

Saxa furens, qua contingit, terramque, et ab ollis
Excussit calidum flammis velocibus ignem;
Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, et crassa volvit caligine fumum;
Extruditque simul mirando pondere saxa:
Ne dubites, quin hæc animaï turbida sit vis.
Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus
Radices frangit fluctus, æstumque resorbet:
Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
Perveniunt subter fauceis; hac ire fatendum est,
"Et penetrare mari penitus res cogit aperto:
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque subjectare, et arenæ tollere nimbos.
In summo sunt vertice enim crateres, ut ipsi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, et ora.
Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere causam
Non satis est, verum plureis, unde una tamen sit.
Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
Conspicias hominis; fit ut omneis dicere causas
Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
Nam neque eum ferro, nec frigore vincere possis
Interiisse, neque a morbo, neque forte veneno;
Verum aliquid genere esse ex hoc, quod contigit eji,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æstatem crescit, campisque redundat
Unicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,
Aut quia sunt æstate aquilones ostia contra
Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur:
Et contra fluvium flantes remorantur, et undas
Cogentes sursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis a stellis axis aguntur:
Ille ex æstifera parti venit amnis ab austro
Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Est quoque, uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Quom mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput ejus
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis:
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Quom convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit et Æthiopum penitus de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.

Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principio, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca quom advenere volantes,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si forte ita fert natura locorum;
Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno est.
Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est et Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo nunquam pennis adpellunt corpora raucæ
Cornices, non quom fumant altaria donis:
Usqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
Pervigilî causa, Grajûm ut cecinere poetæ;
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa suapte.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri
Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,
Et quibus e causis fiant, apparet origo:
Janua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur pôsta, hinc animas Acheruntis in oras

Ducere forte deos maneis inferne reamur;
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum:
Quod procul a vera quam sit ratione repulsum,
Percipe; namque ipsa de re nunc dicere conor.
  Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
In terra quojusque modi rerum esse figuras;
Multa, cibo æque vitalia; multaque morbos
Incutere, et mortem quæ possint accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitaï rationem, ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore;
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Adspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quam multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
  Arboribus primum certis gravis umbra tributa est,
Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.
  Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt
Multa modis multis multarum semina rerum,

Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.
 Nocturnumque recens exstinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis, consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus sæpe suëvit.
 Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eji,
Tempore eo si odorata est quo menstrua solvit.
 Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus.
 Denique, si in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior et solio in fueris ferventis aquaï,
Quam facile in medio fit uti des sæpe ruinas!
 Carbonumque gravis vis atque odor insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus ante!
 At quom membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagæ mactabilis instar.
 Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Gignier, et tetro concrescere odore bitumen?
 Denique ubi argenti venas aurique sequuntur,
Terraï penitus scrutantes abdita ferro,
Qualeis exspirat scaptesula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies, qualeisque colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quam soleant, et quam vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est

Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus;
Exspiretque foras in aperta promptaque cœli.
  Sic et Averna loca alitibus submittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Ut spatium cœli quadam de parte venenet;
Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Ut cadat e regione loci, qua dirigit æstus;
Quo quom conruit, hæc eadem vis illius æstus
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quasi quendam conciet æstum:
Posterius fit, uti quom jam cecidere veneni
In fonteis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali sit copia circum.
  Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Averni,
Aëra, qui inter aveis cumque est terramque locatus,
Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Quojus ubi e regione loci venere volantes,
Claudicat extemplo pennarum nisus inanis,
Et conamen utrimque alarum proditur omne:
Hîc ubi nixari nequeunt, insistereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; et vacuum prope jam per inane jacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omneis.
  Frigidior porro in puteis æstate fit humor,

Rarescit quia terra calore, et semina siqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis est igitur tellus adfecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra est abditus, humor.
Frigore quom premitur porro omnis terra, coitque,
Et quasi concrescit; fit scilicet, ut coeundo
Exprimat in puteos, si quem gerit ipsa, calorem.
  Esse apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, et acri
Sole putant subter terras fervescere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit;
Quod nimis a vera est longe ratione remotum:
Quippe ubi sol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum supera de reddere parte,
Quom superum lumen tanto fervore fruatur:
Quî queat hic, subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, et calido sociare vapori?
Præsertim quom vix possit per septa domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum!
  Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontem quam cætera tellus;
Multaque sunt ignis prope semina corpus aquaï.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
Extemplo subtus frigescit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut, tanquam compressa manu sit,

Exprimat in fontem quæ semina cumque habet
ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
Inde ubi sol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miscente vapore,
Rursus in antiquas redeunt primordia sedeis
Ignis, et in terram cedit calor omnis aquaï:
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea, solis radiis jactatur aquaï
Humor, et in lucem tremulo rarescit ab æstu:
Propterea fit uti quæ semina cunque habet ignis,
Dimittat; quasi sæpe gelum, quod continet in se,
Mittit, et exsolvit glaciem, nodosque relaxat.
Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
Stupa jacit flammas concepto protinus igni;
Tedaque consimili ratione accensa per undas
Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
Nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque necesse est funditus ipsa
Ignis corpora per totum consurgere fontem,
Et simul exspirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Præterea, dispersa foras erumpere cogit
Vis per aquam subito, sursumque ea conciliari:
Quod genus endo mari Aradio fons, dulcis aquaï
Qui scatit, et salsas circum se dimovet undas.

Et multis aliis præbet regionibus æquor
Utilitatem opportunam sitientibus nautis,
Quod dulceis inter salsas intervomit undas.
Sic igitur per eum possunt erumpere fontem
Et scatere illa foras in stupam semina: quo quom
Conveniunt, aut quom tedaï corpori adhærent,
Ardescunt facile extemplo; quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.
  Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi exstinctum admoveas, accendier ante
Quam tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.
  Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graji,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
  Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se:
Quinque etenim licet interdum, plureisque videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim vinclaque noscit:
Usqueadeo permananter vis pervalet ejus.
  Hoc genus in rebus firmandum est multa prius, quam

Ipsius reji rationem reddere possis:
Et nimium longis ambagibus est adeundum;
Quo magis attentas aureis, animumque reposco.
  Principio, omnibus a rebus, quascunque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, spargique necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut a fluviis, calor a sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter;
Nec varii cessant sonitus manare per aures:
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Quom mare versamur propter; dilutaque contra
Quom tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis:
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
Cernere, odorari licet, et sentire sonorem.
  Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,
Commemorare, quod in primo quoque carmine claret:
Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
Qua de disserere adgredior, firmare necesse est,
Nil esse in promptu, nisi mistum corpus inani.
  Principio fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, et guttis manantibus stillent:

Manat item nobis e toto corpore sudor,
Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus:
Diditur in venas cibus omneis, auget alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.
Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: sentimus item transire per aurum,
Atque per argentum, quom pocula plena tenemus.
Denique per dissepta domorum saxea voces
Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaposque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare suëvit,
Undique qua circum corpus lorica coercet,
Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuatur.
Et tempestates terra cœloque coortæ
E cœlo emotæ terraque repente facessunt,
Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia quæ jaciuntur
Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu
Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
Principio, terram sol excoquit, et facit are:
At glaciem dissolvit, et altis montibus alte
Exstructas ningueis radiis tabescere cogit;
Denique cera liquescit in ejus pôsta vapore;
Ignis item liquidum facit æs, aurumque resolvit:
At coria et carnem trahit et conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni,
At coria et carnem mollit durata calore:

Barbigeras oleaster eo juvat usque capellas,
Diffluat ambrosia quasi vero et nectare tinctus:
At nihil est homini frunde hac quod amarius exstet.
Denique amaracinum fugitat sus, et timet omne
Unguentum; nam, setigeris subus acre venenum est,
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
At contra nobis cœnum teterrima quom sit
Spurcities, eadem subus hæc res munda videtur,
Insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
Adgredior, quod dicendum prius esse videtur.
Multa foramina quom variis sint reddita rebus,
Dissimili inter se natura prædita debent
Esse, et habere suam naturam quæque, viasque.
Quippe etenim varii sensus animantibus insunt,
Quorum quisque suam proprie rem percipit in se:
Nam penetrare alia sonitus, aliaque saporem
Cernimus e succis, alia nidoris odores,
Propter dissimilem naturam, textaque rerum.
Præterea manare aliud per saxa videtur,
Atque aliud per ligna, aliud transire per aurum,
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hac species, illac calor ire videtur;
Atque aliis aliud citius transmittere eadem:
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo ostendimus ante.

Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
Omnia constiterint nobis præpôsta, parata:
Quod superest, facile hinc ratio reddetur, et omnis
Causa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
  Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse est
Semina, sive æstum, qui discutit aëra plagis,
Inter qui lapidem, ferrumque est cunque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacuefit
In medio locus, extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Indupedita suis arcte connexa cohæret,
Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, et sequitur, donec pervenit ad ipsum
Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis unde vacuefit
Cunque locus, sive ex transverso, sive superne;
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur:
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
  Huc accedit item, quare queat id magis esse:
"Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:

Quod simul a fronte est annelli rarior aër
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus,
Continuo fit, uti qui post est cunque locatus
Aër, a tergo quasi provehat atque propellat;
Semper enim circum positus res verberat aër.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex una spatium vacat, et capit in se.
Hic, tibi, quem memoro, per crebra foramina ferri
Parvas ad parteis subtiliter insinuatus,
Trudit et impellit, quasi navim velaque ventus.

Denique res omnes debent in corpore habere
Aëra, quandoquidem raro sunt corpore, et aër
Omnibus est rebus circumdatus adpositusque.
Hic igitur penitus qui in ferro est abditus aër,
Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat annellum dubio procul; et ciet intus
Scilicet: atque eodem fertur, quo præcipitavit
Jam semel, et quamquam in partem conamina sumsit.

Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi;
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic magnes quom subditus esset:
Usqueadeo fugere a saxo gestire videtur
Ære interposito; discordia tanta creatur;
Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris

Præcepit, ferrique vias possedit apertas,
Posterior lapidis venit æstus, et omnia plena
Invenit in ferro, neque habet qua tranet, ut ante.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.
  Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula, tum fit,
Impellant ut eam Magnesî semina saxi.
  Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
Saxa vides primum sola coolescere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quam laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Misceri, quom pix nequeat gravis, et leve olivom:
Purpureusque colos conchyli mergitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam:

Non si Neptuni fluctu renovare operam des;
Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum concopulat una,
Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
Cætera jam quam multa licet reperire? quid ergò?
Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
Nec me tam multam hîc operam consumere par est:
Sed breviter paucis præstat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Ut cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque: inter se junctura horum optima constat.
Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint coplâta teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi, pecudumque catervis,
Expediam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse est
Multa volare; ea quom casu sunt forte coorta,
Et perturbârunt cœlum, fit morbidus aër.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta est,

Intempestivis pluviisque, et solibus icta.
Nonne vides etiam cœli novitate, et aquarum
Tentari, procul a patria quicunque domoque
Adveniunt? ideo quia longe discrepat aër.
Nam quid Brittanidis cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto est, qua mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto est differre a Gadibus, atque
Usque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ quom quatuor inter se diversa videmus,
Quatuor a ventis, et cœli partibus esse,
Tum color et facies hominum distare videntur
Largiter, et morbi generatim sæcla tenere.
 Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.
 Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus est inimicus
Partibus, ac membris: varius concinnat id aër.
 Proinde ubi se cœlum, quod nobis forte venenum,
Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit:
Ut nebula ac nubes paullatim repit, et omne
Qua graditur conturbat, et immutare coactat.
Fit quoque, ut in nostrum quom venit denique cœlum,
Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.
 Hæc igitur subito clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,

Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus:
Aut etiam suspensa manet vis aëre in ipso;
Et quom spiranteis mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse est.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adversa, et cœli mutemus amictum;
An cœlum nobis ultro natura cruentum
Deferat, aut aliquid quo non consuevimus uti,
Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, et mortifer aër
Finibus Cecropiis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,
Aëra permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.

Principio, caput incensum fervore gerebant,
Et dupliceis oculos suffusa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via septa coibat;
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, et ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat ægris,

Omnia tum vero vitaï claustra lababant:
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso.
Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Adsidue comes, et gemitu commista querela;
Singultusque frequens noctem persæpe, diemque,
Conripere adsidue nervos et membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos ante fatigans.
Nec nimio quoiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam fervescere partem;
Sed potius tepidum manibus proponere tactum:
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est, per membra sacer quom diditur ignis.
Intima pars homini vero flagrabat ad ossa:
" Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus;
Nil adeo posset quoiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum et frigora semper
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente:
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.

Nec requies erat ulla mali, defessa jacebant

Corpora, mussabat tacito Medicina timore;
Quippe patentia quom totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno.
Multaque præterea mortis tum signa dabantur:
Perturbata animi mens in mœrore, metuque,
Triste supercilium, furiosus voltus, et acer;
Sollicitæ porro plenæque sonoribus aures,
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus,
Sudorisque madens per collum splendidus humos;
Tenuia sputa, minuta, croci contincta colore,
Salsaque, per fauceis raucas vix edita, tussis.
In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat; item ad supremum denique tempus
Compressæ nares, nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis,
Duraque; in ore patens rictum, frons tenta minebat;
Nec nimio rigida post strati morte jacebant:
Octavoque fere candenti lumine solis,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
  Quorum siquis (ut est) vitârat funera lethi,
Ulceribus tetris, et nigra proluvie alvi;
Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.

Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
Ibat, et in parteis genitaleis corporis ipsas;
Et graviter partim metuentes limina lethi
Vivebant ferro privati parte virili:
Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
In vita tamen, et perdebant lumina partim:
Usque adeo mortis metus his incusserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi quom inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem;
Aut, ubi gustârat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
Exibant sylvis; languebant pleraque morbo
Et moriebantur: quom primis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedî communis certa dabatur.
Nam quod alîs dederat vitaleis aëris auras
Volvere in ore licere, et cœli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum et magnopere unum
Ærumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo, mœsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam et mittebat ibidem.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Idque vel in primis cumulabat funere funus:
Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitaï nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paullo post turpi morte malaque
Desertos, opis experteis, incuria, mactans
Lanigeras tanquam pecudes, et bucera sæcla.
Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat:
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassi luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, et armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant

Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus, et patribus natos super edere vitam.
  Nec minimum partim ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaque, quo magis æstu
Confectos ita acervatim mors adcumulabat.
Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquaï.
Multaque per populi passim loca prompta viasque
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, et pannis cooperta perire
Corporis inluvie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tetris prope jam, sordique sepulta.
  Omnia denique sancta deûm delubra replêrat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus cœlestum templa manebant:
Hospitibus loca quæ complêrant ædituentes.
Nec jam relligio divûm, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
  Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus semper consuêrat humari:
Perturbatus enim totus trepidabat, et unus

Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
 Multaque vis subita, et paupertas horrida suasit.
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

FINIS.

LONDINI

TYPIS RICARDI TAYLOR

MDCCCXXXII.

ALERE FLAMMAM.